

Film Eleştirisi

Giriş

Bugünden çok da geriye gitmeyelim. Hani mesela 20, 25 yıl öncesine. Yeşilçam'ın bugün araştırmalara, belgesellere konu olan kara günlerine. Hollywood'un mutlak hakimiyetini pekiştirdiği ve ABD'nin dünyaya empoze etmeye çalıştığı fikirleri satırlarına sıkıştırdığı günlere. Sinema endüstrisinin sayısallaşmanın kapısını araladığı, özel efektlerin bugünle karşılaştırıldığında oldukça mütevazı olduğu; çağ atlamanın eşliğinde bir sinema hayal edin. Çok da uzak değil aslında.

İyi sinema ürünüyle buluşmanın o günlerdeki zorluğu, ulaşabilmek sözcüğünde gizliydi. Televizyonun 8 düğmesinin de aynı kanala açılan bir pencere olduğu -ve bu yüzden uzaktan kumandanın henüz icat edilmediği-, sinema zevkinizin köşedeki videocunun Beta-VHS ikileminde sıkıştığı günlerde; sinemayla gerçekten ilgilenen, doğru bağlantılara ve ilişkilere sahip olan bir kısım sinema eliti dışında, ortalama sinema izleyicisinin tabanına yayılmış bir görsel çeşitlilikten ve seçme hakkından söz etmek anlamsızdı.

İzmir'in kendi halinde sinemalarına Cesar ödüllü filmlerin geldiğini hatırlamıyorum. Sundance'in adını duymamıştık.

Bugünse iyi ürünle buluşmanın zorluğu seçmek sözcüğünde gizli. Siz gitmeseniz bile iyi ve kötü ürünler ayağınıza geliyor. Rocky'nin Amerikan bayraklarını dalgalandırdığı salonlarda bugün; Pakistan, İran, Japonya, Orta Avrupa, İskandinav filmleri; bayrakların dalgalanmadığı Amerikan filmleri; bu defa yatakta geçmeyen Türk filmleri; animasyonlar; ödüllü belgeseller vizyona giriyor. Sinema salonlarını sevmeyenler için sinematek tadında oluşumlarımız (doğru kelime mi acaba?), Özel Sanat Merkezleri'nde yapılan dönmesel gösterilerimiz, uluslararası emsalleriyle aşık atan festivallerimiz var. Hiçbiri olmadı, sizi yerinizden kalkmadan koltuğunuza gömen DVD'ler, artık kabloya bile ihtiyaç duymadan laptopunuza transfer olan Divx'ler, hiç de küçümsenmeyecek hacimde bir korsan film sektörü, paylaşım ağları, yeni legal formatlar (Blue DVD'ler, çift katmanlı medyalar)...

Siz gitmeseniz bile iyi-kötü tüm filmler kapıdan, pencereden içeriye girmeye çalışıyor. İsteddiğiniz herşeyi her formatta bulabiliyorsunuz.

Koleksiyon yapmayı seven birinin evi 80'lerin küçük bir video dükkanı kadar film içeriyor. "Hadı bize gidip kahve içelim"ler, "Hadı bize gidip film izleyelim"lere dönüştü.

Değişen kültürel alışkanlıkları ve teknolojileri nasıl bu kadar çabuk içselleştirebildiğimizi gerçekten anlayamıyorum. Ama bunu sosyologlara bırakıp ve bizi ilgilendiren soruya geri dönmek istiyorum. Ne izleyeceğiz?

Nasıl seçeceğiz? Hepimizin sınırları var. Kimimizin zamanı sınırlı, kimimizin parası, kimimizin ise sabrı; ve bir filme zaman ayırdığımızda vazgeçtiğimiz diğer fırsatların acabalarıyla değil; zamanın nasıl geçtiğini anlamadığımız keyifli saatlerin hayaliyle doldurmak istiyoruz içimizi.

Retorik sorular sormayı sevmiyorum. Doğru tavsiyeler yapacak, kişiyi zevklerine göre yönlendirecek, izleyici için keşfedecek ve paylaşacak profesyonel film eleştirisine ve film eleştirmenlerine ihtiyaç var.

Nihayetinde, seçim diyalektiğinin çözümü bizde ve bizi anlayıp doğru yönlendirebilecek tavsiyede.

Geniş kapsamlı dosyalarımıza film eleştirisi'yle devam ediyoruz. Konuyu tüm hacmiyle, akademik bağlamda ele alan çalışmalarını, bizimle paylaşan Sn. İnci Kurtay'a teşekkürü borç bilerek, perdeyi açıyorum tüm sinemaseverler için.

Mehmet Karal

Film Eleştirisi

Öncelikle bu konuyu seçmemin sebebi sinema sanatının ve onun ürünü olan 'Film'lerin 7'den 70'e bütün insanların ilgisini çeken bir sanat dalı olmasıdır. Bu kadar popüler olan ve kitleler üzerinde çok geniş bir etkiye sahip olan bu sanatın da elbette ki diğer sanat dallarında olduğu gibi "Eleştirilmesi" de doğaldır.

Ancak geçmişte ve günümüzde diğer sanat dallarının eleştirisinden farklı olarak, sinemada bir filmi eleştirmek kişilerden çok kitleler üzerinde etki yaratmaktadır. Bu açıdan bakıldığında oldukça dikkat isteyen bir süreçtir. Çünkü sinema ona ilgi duyan duymayan her insanın yaşamında az ya da çok bir yere sahiptir.

Oysa ki diğer sanat dalları için böyle bir yargı söz konusu değildir. Sinemanın geniş kitlelere seslenmesinin bir nedeni; hemen hemen herkesin evinde bulunan televizyonlardır. Vizyondaki filmleri anında izlemeyen insanlar bile çok kısa zaman sonra bu filmleri televizyonda seyredebilmektedir. Bu nedenden dolayıdır ki, film eleştirisinin seslendiği kişi sayısı oldukça fazladır. Bu yüzden ben de bu kadar popüler olan bir sanatın sinemanın ve onun ürünü olan filmlerin eleştirisi ve yöntemleri üzerinde durdum.

Ve aslında günümüzde her ne kadar bir reklam aracı olarak kullanılsa da film eleştirisi aslında işlevleri, yöntemleri ve çeşitli yaklaşımları ile farklı bir dal. Ancak film eleştirisi günümüzde yazılı basın, medyanın, kapitalizmin kar olgusu içinde sıkışıp kalmış. Sinemanın sanayileşmesi sonucu gerçekleşen bu durum karşısında gerçek anlamda film eleştirisinin tanımı, amaçları ve yöntemleri üzerinde durmaya çalıştım.

Bu projenin Birinci bölümünü; Film Eleştirisinin tanımı ve işlevi ve Film Eleştirmeninin kimliğine ayırdım.

İkinci bölümü; Dünya'da ve Türkiye'de film eleştirisinin nasıl ortaya çıktığı, geçmişten günümüze nasıl bir yol izlediği, hangi yayınlarda kimler tarafından ele alındığı üzerinedir.

Üçüncü ve son bölümde ise; daha profesyonel anlamda sinemayla ilgilenen izleyicinin ilgisini çeken, günlük gazetelerde yer alan film eleştirilerinden (ki bunlara reklam yazısı demek daha doğru olur) farklı olarak, akademik yayınlarda, ciddi sinema dergilerinde yayınlanan eleştirilerde kullanılan 'Eleştiri Yöntem ve Yaklaşımları'na değindim.

1.BÖLÜM

1.1 FİLM ELEŞTİRİSİ VE İŞLEVİ

Eleştirinin gerekliliği üzerine çoğu kez fikir ayrılığına düşmüştür, eleştirilen ve eleştiren. Filmi yaratan ve onu yeniden anlamlandıran; eleştirmen.

Eleştiri sayesinde sanatsal üretimler hak ettikleri yeri elde etmekte ve kültürel bir değer kazanmaktadırlar. Aksi halde "eleştiri olmaksızın iş yapmaya çalışan ve ne istediğini ya da neden hoşlandığını bildiğini ileri süren bir toplum, sanatı brutalize edecek ve kültürel belleğini yitirecektir."¹

Film eleştirisinin yerine getirdiği temel işlevlerden birisi de, sinema hakkında birikime sahip, filmleri edilgin bir biçimde seyretmekten çok belirli bir eleştirel tavır alış içinde seyreden, sinema sanatının ürünlerini anlama ve değerlendirme niteliklerine sahip bir sinema seyircisi kitlesi yaratmaya katkıda bulunmaktır. Böylelikle film eleştirisi bu nitelikte bir seyirci kitlesinin talepleri ya da algılama kapasitesi nispetinde gelişmeye müsait bir sanat ortamı yaratılmasına yardımcı olmaktadır.²

Film eleştirisinin bir işlevi de eğitsel bir amacı barındırmasıdır. Film eleştirisinin yol göstericiliğinde, sinema seyircisi filmleri nasıl değerlendireceği hangi anlamlandırma koşullarında seyredeceği farklı eleştirel yaklaşımlar bağlamında filmlerin hangi yönlerinin ele alınacağı gibi yöntembilimsel ipuçlarını edinmekte ve bunları gördüğü filme uygulamaktadır.³

Film sanatının diğer sanat türlerine oranla daha belirleyici olan ticari doğası; seyirci taleplerini ve gişe kaygısını göz önüne alma zorunluluğu düşünüldüğünde, film eleştirisinin seyircinin entelektüel gelişimine katkısının, sıradan sinema seyircisinin düzeyinin yükseltilerek eleştirel tavra sahip bireyler haline getirilmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır.⁴

Gerçek bir sinema izleyicisi, filmi patlamış mısır yeme telaşı içinde seyreden kimse değildir. Film, izleyicisine bir çok mesaj verir, içinde gizli anlamlar, semboller barındırır; bunları anlayabilmek için de eleştiriye ihtiyaç vardır.

Film eleştirisi izleyici ve yaratan arasında bir yerde durmaktadır, filmin seyircisinin çözücüsüdür. Yapılan her eleştiri izleyicinin filmde farklı tatlar almasını sağlamaktadır. İzleyici okuduğu eleştiriden ne kadar çok bilgi elde edinebiliyorsa, filmi anlamlandırması, çözümlemesi de o oranda doğru olacaktır.Sıradan bir seyirci olmak yerine düşünen, kafa yoran bilinçli bir izleyici durumuna gelecektir.

Eleştiri bu anlamda seyirciye dönük işlevini gerçekleştirmiş olacaktır.Yaratana dönük işlevi de aslında bu esnada gerçekleşmiş olacaktır, ister istemez. Bilinçli bir seyirci izlediği filmi anlamlandırma yetisini kazandıktan sonra daha seçici olmaya başlayacak ve bu doğrultuda takip ettiği yönetmenler olacaktır.Her ne kadar filmi yaratanlar eleştirinin yönlendirmeye çalıştığı yolda gitmeseler de aslında izleyici faktöründen dolayı, yapılan eleştirilerden etkilenmektedirler.

Ancak yapılan eleştirilerin film hakkında olmasına dikkat edilmelidir. Eleştiri, filmi yaratanlara karşı, objektif olmayı gerektirir. Kişisel zevk ve beğenilerimiz filme karşı olmalıdır, filmi yaratanlara karşı yapılmış bir eleştiri amacından uzaktır.

Eleştirmen bir yönetmeni kişisel olarak sevmiyor olabilir, ancak eleştiride buna yer yoktur. Eleştirinin amacı yapılan filmi olumlu ya da olumsuz eleştirerek izleyiciye bilinç kazandırmak, yol göstermektir. Bu durumun tersi eleştiri kavramına ters düşmektedir.

1.2 FİLM ELEŞTİRMENİ

Sinematografın ilk seyircileri La Ciotat garına giren treni seyrettikten sonra düşüncelerini belirttikleri anda sinemanın ilk eleştirmenleri olduklarını kuşkusuz düşünmemişlerdi. Oysa her seyircinin düşüncesini yazı yoluyla başkalarına ulaştırmasını gerçekleştirilmeyecek bir olay olması sonucunda kimi seyirciler bu örgüleri aşarak film eleştirmesine geçmişlerdir, büyük çoğunluk ise azınlıkla arası açılarak bugünkü geniş seyirci kitlesini oluşturmuştur. Böylece aynı işi yapan iki büyük grup çıkmıştır ortaya; seyirci ve eleştirmen.⁵

Kimdir eleştirmen? Bu bölümde farklı görüşlerle bu soruya yanıt arayacağız.

Alim Şerif Onaran'a göre; "Eleştirmenin uğraşı herşeyden önce, seyircinin danışmanlığını ya da avukatlığını yapmaktır. Filmin gösterilmesinden önce niteliği hakkında mümkün olduğu kadar çok seyirciye bilgi verebilmek için sinemaya giden ayrık bir seyircidir." ⁶

Nijat Özön ise; "Film Eleştirmeni, sinema ile seyirci arasında birleştirici bir çizgidir ama, eleştirmen sinemacıyla bağının koptuğunu, sinemacıya söz geçirmek olmadığının kalmadığını, gözünü hırs bürümüş sinemacı karşısında yaptığı işin havanda su dövmekten öteye geçmediğini anladığı vakit sinemanın çıkarını korumak için üzerine düşeni yapmaktan kaçınmaz. Bunda da en büyük silah, seyircinin desteğidir." sözleriyle tanımlıyor.⁷

Kuşkusuz film eleştirisi ve eleştirmeni filmler üzerinde bir etki sahibi olmaktadır, az ya da çok her eleştirmenin yazdıklarını takip eden bir okur grubu vardır. Bunun kaçınılmaz sonucu olarak da eleştirmenin bu seyirci grubuna karşı önemli sorumlulukları vardır.

Seyirci düşündüğü fikrin, eleştirmen tarafından da savunulduğunu gördüğünde, kendi kendine düşünmeyi bırakır ve eleştirmeni izlemeye başlar, filmlerini Onun yargılarına göre seçer. Eleştirme etkinliğini sürdürür ama, izlediği eleştirmene bağlı olarak. Eleştirmen bu esnada bir yol göstericidir. Zararlı bir yol gösterici...

Eleştirmenin bundan kurtulmak için hiç düşünmediği bir fikri belli sınırlar içinde, ters tepkileri de göze alarak belirtmesi gerekir. Böylece uyuşmuş okurların bilinçlerinde yeniden bir doğuş oluşur ve doğan tepki sonucu, okur daha dikkatli davranmaya yönelerek, eleştirinin eleştirmesini yapar.

Çünkü eleştirme yeni bir eleştiri ortaya çıkaracak her şeydir. İşte eleştirmenin ulaşmak zorunda olduğu etki gücü budur.

Korkmadan ve hiç kimseyi düşünmeden en uç düşünceleri bile ileri sürecektir, tek kaygısı eleştirmesiyle yeni bir eleştirme ortaya çıkarmak olacaktır. Bu tutumdur ki ancak görevini, anlayışını ve gücünü doğrulayacaktır.⁸

Film eleştirmeni hangi eleştirel yaklaşıma başvurursa vursun hangi nitelikte yayın organında yer alırsa alsın, üç grup içinde yer alan insanlara yönelik olarak eleştirisini yazmaktadır. İlk grupta az önce değindiğimiz sinema seyircisi-okuyucusu bulunmaktadır. Filmler hakkında geniş bir bilgiye sahip olmayan ve gösterimde olan

filmleri tercih etme konusunda bir yol göstericiliğine ihtiyaç duyan sinemaseverler bu gruptadır.

Film eleştirmenin hitap ettiği ikinci grubun içinde filmlerle daha entellektüel ya da daha akademik düzeyde ilgilenen sinema seyircileri-okuyucular bulunmaktadır. Bu grup içinde yer alan insanlar açısından film eleştirisi filmlerin tercih edilmesinde, yol gösterici bir işleve sahip olmaktan ziyade filmlerin daha derin anlam katmanlarına ulaşılmasını sağlayan, birer kültür ve sanat ürünü olarak filmlerin değerlendirilmesini gerçekleştiren bir işlevi yerine getirmektedir.

Film eleştirmenin hitap ettiği üçüncü grubu ise, filmin yapımının her alanı içinde yer alan ve filmlerde sanatsal yaratıcılık payına sahip olan insanlar oluşturmaktadır.

Film eleştirmeni bu insanların bilinçli olarak filmlere yerleştirdikleri ya da kendilerinin bile farkında olmaksızın yapıtlarına yansıttıkları öğeleri eleştirel bir çözümlene sonucunda ortaya koyarak teşhis ve takdir edilmelerini sağlamaktadır. Bu işlev doğrultusunda film eleştirmeni film yapımının her alanında yer alan yaratıcı sanatçıların çabaları için yeni yol gösterme işlevini yerine getirmektedir.⁹

Şakir Sırmalı, Yeditepe dergisinde yayınladığı yazısında eleştirmenlerin eksik yönlerine değiniyor.

"Bir filmi eleştirmeci gözle görebilmek, o filmi terkipleyen unsurları tanımakla olur. Bu unsurlar magazinle, dergiyle hatta kitapla değil, kimyanın labarotuarda öğrenilişi gibi set üstü deneylerle öğrenilebilir. Müzik eleştirmenin nasıl bir çetin enstrüman devresi varsa, film eleştirmenin de oturaklı bir plato denemesi olması gerek. Bizim film eleştirmenlerinin hiç birinde plato çabası yoktur. Onlar, bilgide pişmek demek olan sinemanın güçlük çağını yaşamamıştır.

Dean'ın iki filmini gören, birkaç sahnenin çevrilişini seyreden herhangi bir rafta rastladığı bir, iki kitabı okuyup bir, iki makale okumuş bir başkası ile iki laf tokuşturan, kaleme sarıldı mı eleştirmen kesiliyor."

"Bizdeki film eleştirileri eleştirilen filmle sinema kuralları arasında bir bağ kuramayan, iyi çevrilmiş olsa bile yerilmek istenen herhangi bir film için söylenebilecek klişe yargılarla doludur. Bunun sonucu film eleştirmenlerimiz formüle olmuştur."¹⁰

Son olarak seyirci eleştirmen kavramına da değinelim. Burada tartışacağımız konu "Herkes film eleştirmeni olabilir mi? "Bu soru hakkında değişik düşünceler bulunmaktadır, ancak ben bu soruya aynı fikri paylaşan kişilerden alıntı yaparak başlamayı uygun buldum.

Chaplin'in seyircisini eleştirmen gözüyle görenlerden, "Seyirci her zaman haklıdır." sözüyle seyircinin düşüncelerine önem verdiğini açıkça vurgulamakta; "Herkesi eleştirme yapabilecek ve yapması gereken insanlar olarak görüyorum."¹¹ Fransız yönetmen Francois Traffaut 'The Films in My Life' adlı kitabında "Herkes film eleştirmeni olabilir" sözleriyle bu soruya yanıt verenlerden.

Gerçekten de "Herkes film eleştirmeni olabilir mi ?"

Jak Şalom'a göre "Aslında tümüyle doğru olan bu sözler aynı zamanda eleştirmenlerin çoğunda yer etmiş olan yanlış bir düşünceyi yansıtmaktadır. Birçok eleştirmen,

yukarıdaki sözlerin sahibi gibi hem herkesi bir eleştirmen görmek, hem de kendilerini herkesten ayırıp sekter bir tutum peşinde seyirciye ders verir gibi görünmekle büyük bir çelişkiye düşmektedir. 'Eleştirme yapabilecek' olmak insan olmanın beraberinde getirdiği bir şeydir, tersi düşünülemez. 'Yapması gereken'ler ise zaten bunu büyük bir çoğunlukla yapmaktadırlar. Eleştirmeyi geri itenler saplandıkları döngüden kurtulamayanlardır. Bir tek cümle bile eleştirmenin yanlış eylemini ortaya koymak için yeterli olabilmektedir yukarıdaki örnekte.

Nesnel bir değerlendirme yapıldığında anlaşılıyor ki eleştirmen (düşüncelerini başkalarına iletme fırsatı bulmuş olan kişi) tamamen kendisinin olan bir yorumu yazı ile okurlara ulaştırmaktadır. Eleştirme yapmadıkları (bu sınıfa halkın istediği şeyleri yazan sinema yazarları dahildir) söylenen sinema yazarları bile aslında sözünü ettikleri filme bir yorum vermekle eleştirme yapmaktadırlar. Yazı yazan eleştirmenlerin verdikleri yargının genellikle tam tersi olan seyircinin yargısı da eleştirmedi.

Sonuç olarak "Herkes eleştirmendir" ve bu eleştirmeyi de edimli olarak sürdürmektedir.12

"Sinema seyircisi belirli bir ölçüde film eleştirmenidir. Filmi seyrettikten sonra salonu terkederken aralarında konuşarak film hakkındaki düşüncelerini birbirleriyle paylaşan seyirciler temel düzeyde bir film eleştirmeninin yaptığı şeyi yapmaktadırlar; seyrettikleri filmde neyi beğendikleri ya da beğenmedikleri konusunda düşüncelerini ortaya koyarak film hakkında eleştirel bir yargıda bulunmaktadırlar."13

İbrahim Altınsay'ın eleştiri hakkındaki düşünceleri de bu kanıyı güçlendirmektedir: "Ben eleştiriyi, film görmüş insanlarla ortak bir tartışma olarak görüyorum. Film izleme olayı son derece kişisel bir deneyim; bir filmi bin kişi izler ve bin farklı izlenim ortaya çıkar... Eleştiri ise bunlardan birinin izlenimlerini açıklayıp tartışmaya sunmasıdır yalnızca... Keşke mümkün olsa da izleyiciler filmden sonra izlenimlerini ortaya serip topluca film tartışabilseler. 'Film görme' deneyimini zenginleştirecek araç, böylesi bir 'büyük izleyici forumu' olurdu herhalde"14

Günümüzde seyirciler aslında aktif olarak eleştirmenin içinde yer almaktadırlar. Pek çok internet sitesi çeşitli başlıklar altında bu eleştirileri yayınlamakta, ayrıca online bağlantı ile toplu bir tartışma ortamı yaratmaktadır. Herkesin kolaylıkla eleştirisini yazabileceği ve yayınlatabileceği bir ortam olması kuşkusuz güzel bir şeydir. İzleyici karar vermekte zorlandığı bir filmi internetteki bir sinema sayfasında rahatlıkla takip edebilmekte, izleyenlerin fikirlerini okuma imkanı bulmaktadır.

Sonuç olarak tüm bu belirtilen düşünceler üzerine bir yorum yapmak gerekirse, herkes isterse bir film eleştirmeni olabilir. Profesyonel anlamda olmasa da filmi dikkatle seyreden, film tutkunu bir seyirci kendini geliştirerek iyi eleştiriler yapma yeteneğine sahip olabilir... Ancak profesyonellik için daha derin bilgilere ve deneyime ihtiyaç vardır.

Andre Bazin'in eleştirmenin görevini tanımladığı bir alıntıyla bu bölümü noktalyoruz.

"Eleştirmede doğruluk, bilmem hangi nesnel ölçüye gelir, fakat her şeyden önce okuyucuda meydana getirilen düşünce uyarmalarının niteliği ve genişliğiyle belirlenir. Eleştirmenin görevi bir gümüş tepsi üstünde, var olmayan bir doğruyu sunmak değil, okuyanın kafasında ve duyarlığında sanat ürününün etkileyici niteliğini elinden geldiği kadar yargılamaktır."15

2.BÖLÜM

2.1 DÜNYADA FİLM ELEŞTİRİSİ

Dünya film eleştirisi tarihine baktığımızda ilk film eleştirisi ve eleştirmenleri konusunda farklı isimler ve farklı tarihlerle karşılaşırız. Film eleştirisi konusundaki ciddi çalışmalar 1900'lerden sonra başlıyor. 1902 yılında Fransa'ya gelen Ricciotto Canudo'nun sinema eleştirisinin kurucusu, öncüsü olduğu belirtilmektedir.¹⁶

Ricciotto Canudo'nun öncülüğünü yaptığı film eleştirisi, sinemanın bir sanat dalı olarak ciddiye alınmaya başladığı yıllardan, yani 1910'lardan sonra batıda önem kazanmaya başladı. Fransız yazar, sinemacı ve düşünür Louis Delluc, 1910'ların ikinci yarısı ve 1920'lerde sinemanın sorunlarına ciddi biçimde eğilmeye, kuramsal sorunları tartışmaya başladı. Ricciotto Canudo'nun öncülüğünde başlayan sinema eleştirisi Delluc'un sinemayı sanatsal düzeyde ve kuramsal bir biçimde ele almasıyla Delluc film eleştirisinin kurucusu olarak kabul edilmektedir.¹⁷

Simber Atay "Film Eleştirisine Dair" adlı çalışmasında film eleştirisinin başlangıcı olarak 1908'de 'Le Temps' dergisi'nde tiyatro eleştirmeni olan Adolphe Brisson'un "L'assassinat du Duc de Guise"(Guise Dükü'nün Katli) adlı film üzerine yaptığı çalışmasını göstermektedir.

Amerika'daki ilk film eleştirisinin Frank Woods tarafından yapıldığı belirtiyor ve "Fransa'da 1918 yılında film eleştirisinin gelişiminde bir dönüm noktası olmuştur; çünkü bu tarihte Louis Delluc, Paris-Midi'nin haftalık sinema bölümünde yazmaya başlamış, bir yıl içinde söz konusu bu bölüm gündelik haline dönüşmüştür. ¹⁸

Zafer Özden ise "Film Eleştirisi" adlı çalışmasında 1904 yılında Philadelphia Inquirer'da filmlerin yorumlandığını, bu yorumların yüzeysel olduğunu fakat en azından başlangıç niteliğini taşıdığını belirtmektedir. Kochman'dan aktardığını açıkladığı, ilk imzalı film eleştirilerinin ise 1925 yılında New York Times 'ta Mardout Hall tarafından yapıldığını belirtmektedir.¹⁹

Alim Şerif Onaran ise; ilk film eleştirilerinin Avrupa'da Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda ortaya çıktığını savunmaktadır. Ve eleştirmenliğin asıl mürşidinin de ünlü sinema yazarı ve eleştirmeni André Bazin olarak görmektedir.²⁰

Film eleştirileri ilk olarak gazetelerde yer almaya başlamış ve uzun bir süre gazete sütunları içinde kalmıştır. İlerleyen yıllarda sinemaya olan ilginin artması ile dergilerde de yer almaya başlayan film eleştirileri gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Gündeliklerde ve süreli yayınlarda sıkça ve düzenli olarak yer alan film eleştirileri günümüzde de hala önemini korumaktadır.

2.2 TÜRK SİNEMASINDA ELEŞTİRİ

Yurdumuzda film eleştirisi 1918 yılında başlamıştır. Yani sinemanın icadından (1895) 33, ilk Türk filminin çevrilişinden de (Ayestefenostaki Rus Abidesi'nin Yıkılışı-1914) 4 yıl sonra...

İlk sinema yazarları eleştiri türüyle işe başlamışlardır. 1918'in genç bir tiyatrocusu olan Muhsin Ertuğrul, kendisinden daha genç bir yönetmenin (Sedat Simavi) ilk filmi için (Pençe-1917) Temaşa adlı tiyatro dergisine bir yazmıştır. Zehir zemberek bir yazıdır bu.

M.Ertuğrul, Berlin'de edindiği sinema bilgilerinin ışığında Pençe filmi yerden yere çalar. Bu eleştirinin, filmi yapan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti nezdinde tepkileri büyük olmuştur.

Muhsin Ertuğrul, Temaşa'da sinema konusundaki çeşitli yazılarına devam ederken, arada İ.Galip (Arcan) ve K.R rumuzlu bir yazar da o sırada yapılan birkaç yerli filmi eleştiren yazılar yayınlarak, ilk eleştirmeciler kervanına katılmış olurlar.

Bu çalışmalar devam ederken, 1922 yılında Dergah dergisinde sinema eleştirilerine yer vermeye başlanır. Devrin ünlü bir edebiyat dergisi olan Dergah'taki sinema eleştirilerini derginin editörü Mustafa Nihat Özon yazmaktadır. Aynı yıllarda mesleğe fotoğraf yönetmeni olarak başlamış olan Burhan Felek de sinema yazıları yazmaktadır.

1929, yılında Sabiha Zekeriya, Sinema gazetesi adıyla bir haftalık yayınlamaya başlar. Bu dergide dünya sinema haberlerine geniş yer verilmekte, ayrıca imzasız film eleştirmeleri yapılmaktadır. Fikret Adil de Vakit gazetesinde film eleştirileri yazmaktadır.

İlk film yapımcılarımızdan Sedat Simavi de 1931 yılında bir kitap yazarak (Sesli, Sessiz ve Renkli Sinema) geniş okur kitlelerine bu konuda teknik ve estetik bilgiler ulaştırmaya çalışmaktadır.

Yirminci yüzyılın sanatı yurdumuzda seyirci yığınlarını kendine çektiği, sinema dergilerine olan ilgide artmaktadır. Birbiri ardınan magazin tipli dergiler yayınlamaya başlamaktadır. Bunlardan biri olan "Sinema Objektifi"nde Cihat Kentmen düzenli olarak film eleştirileri yazmaktadır.

Okur ve seyircinin ilgisinden en çok faydalanan ve yayın hayatını en çok sürdürebilen "Yıldız", 1938 yılında çıkmaya başlar. Yıldız dergisi, sinema meselelerini oldukça hafifleten imzalı imzasız birçok yazılar yayınlamakta, bazı yeni imzaları da okurlara tanıtmaktadır: Rakım Çalapala, Cemil Cahit Cem, Sezai Solelli, Baha Gelenbevi.21

Bu yazarlarla 1942 yılına kadar gelinmiş, fakat henüz ciddi çalışmalara rastlanması 1950'ye kadar mümkün olmamıştır.1950 yılına kadar dergi ve gazetelerdeki sinema yazıları daha çok 'magazin yazısı' şeklindedir."22

İLK ELEŞTİRİLERDEN ÖRNEKLER

"...Pençe namıyla ortaya atılan o saçmasapan şeylerin birbirine eklenmesinden mütehasıl şerif, memleketimizde yalnız sanayi-i nefise müntesipleri değil, her Türk'ü utandırmıştı. Herkes, pek bi-gane olduğumuz bu sanata karşı, biraz daha az bala-pervaz olmamızı haysiyet-i milliye namına temenni ediyordu..."

" Muhsin Ertuğrul, Temaşa Dergisi, Ağustos 1918 "

"Mürebbiye" üstüne

"...maateesüf film herşeyden ziyade dekor hususunda iptidai ve fakir bulunuyordu. Paris'teki otel, odalar, Dehri Efendi'nin konağındaki salon ve oda köşeleri bilhassa kapılar pek nisbetsiz, möbleler fakir bir halde idi. Bundan maada dikkatsizliğe atfetmekte muzdar bulunduğumuz bazı potlar da yok değildi..."

" İ.Galip Arcan, Temaşa Dergisi, Haziran 1919 "

"...Bu haftanın filmleri içinde "Üç Nikah" isimli filim bilhassa dikkata şayandır. Fakat bu filim san'at itibariyle değil muhteva itibariyle ehemmiyetlidir. Bu eser çok kötü bir Amerikacılık propagandasıdır. Harb-ı umumiye Amerikan emparyalizmi noktai nazarından idealize eden bu filimlerin sık sık gösterildikleri vakidir. Harbi-umuminin hatırlarını, Çanakkaleden gelen top seslerini daha unutmamak, o güllerin içinde Amerikan gülleri de vardı. Onları yapan ve atan elleri alkışlayamayız..." Sinema Gazetesi, Ekim 1929 "

Sanat dergilerinde kıpırdanma 1941 ile 1944 yılları arasında görülmektedir. Ancak dergilerde asıl kıpırdanış, günlük gazetelerde film eleştirmenlerinin ilk örneklerinin denenmeye çalışıldığı 1950 sonlarına rastlar. 1950 sonunda Nijat Özon, N.Özer takma adıyla, Ankara'da çıkan 'Yağmur ve Toprak' dergisinde, ertesi yıl yine N.Özer ve Atilla İlhan 'Pazar Postası'nda sinema üzerine yazılar yayınlamaya başladılar.

1953 yılında gazetelerin aylık, 15 günlük, haftalık sanat ekleri çıkarmaları bir yandan sanat dergilerinde başlayan sinema yazarlığının daha iyi yerleşmesine, genişlemesine, bir yandan da sinemanın gündeliklerde daha ciddi olarak ele alınmasına, daha geniş okuyucu kitlesine erişmesine yol açtı. 'Dünya' gazetesinin sanat ekinde Semih Tuğrul, Metin Erksan; 'Vatan'ın sanat ekinde Atilla İlhan, Tunç Yalman sinemanın genel konularına eğiliyorlardı.

Gündelik gazetelerde film eleştirisinin yer alması da dergilerdeki gelişmeyle aşağı yukarı beraber gitmiştir. Gazetelerdeki film eleştirileri önce tanıtma yazıları olarak yer aldı. Bu alandaki ilk çalışmalar Melih Başar ve Vehbi Belgil'e aittir. Başar, 1949-50 sinema mevsiminden başlayarak 'Ulus' gazetesinde; Belgil 1951 başında 'Yıldız' dergisinde, biri Ankara'da öteki İstanbul'da eleştiriyi başladılar.

Atilla İlhan ve Burhan Arpad 'da 1952-53 mevsiminin başında 'Vatan'da haftanın filmlerini eleştirmeye başladılar.Bu yıllarda eleştiriyi ilgilenen diğer isimler ise; Metin Erksan, Semih Tuğrul, Tuncan Okan ve Dinçer Güner'dir.

1956 yılı, gündelik gazetelerden sanat dergilerine, ciddi sinema dergilerinden haftalık siyasi dergilere, sinema kitabına kadar uzanan çeşitli çalışmaların ilk olarak aynı zamanda ortaya çıkması bakımından, yurdumuzda sinema yazarlığının dönüm noktası olmuştur. 1956'da, beş gündelik gazetede (Vatan, Dünya, Yeni Sabah, Ulus ve Milliyet) düzenli olarak film eleştirileri yayınlamaktadır. Biri haftalık diğeri onbeş günlük iki sanat dergisinde (Pazar Postası, Yeditepe) ve haftalık bir siyasi dergide (Akis) sinemaya geniş yer veriliyordu.

Nitekim ertesi mevsime girerken, bir mevsim önceki sinema yazarlığı konusunda 'Akis'te, 'Üçüncü Adam ' başlıklı bir uzun eleştiri yazısı (Nijat Özon ve Halid Refiğ tarafından yazılmıştır, sayı 174, Eylül 1957), gündelik gazetelerdeki film eleştirisi konusunu ele alıyordu.

Bu yazıyı izleyerek, sonradan fikir ayrılıklarıyla kırıncı yazılarla birbirini yaralayan iki arkadaş durumuna düşecek olan Özon/Refiğ ikilisi bu derginin sinema sayfasını üç yıl boyunca birlikte düzenlediler.

O tarihlere kadar pek önem verilmeyen eleştiriler, etkili olmaya başlayınca özellikle 'Duvaklı Göl' (Atlas Film) ve 'Kamelyalı Kadın' (Mual Film 1957) filmlerine yöneltilen eleştiriler yapımcı Nazif Duru ve Yönetmen Şakir Sırmalı'nın tepkileriyle karşılaşp

basında günlerce süren ve neredeyse mahkemeye intikal edebilecek bir hava yaratınca, eleştirilerin etkenliği ve gerekliliği kamuoyunda yankılanmış oldu.

Gerçekten de sinema yazarlarının yavaş yavaş birleşmelerine de yol açan bu durumdan sonra, ortaya çıkan konu, giderek gündelik gazetelerde yerleşmeye başlayan film eleştirmenlerinin, özellikle yerli filmler üzerinde yapılan eleştirilerin bir takım sinemacılar da uyandırdığı şiddetli tepkiydi. Bunun ilk büyük örneğini "Kamelyalı Kadın" filmi dolayısıyla görüldüğünü belirtmiştik.

Nitekim sinema yazarları daha geniş bir kadroyla, daha yoğun bir çalışmayla 1957-1958 mevsimine başlamışlardı ki, daha mevsimin yarısında "Duvaklı Göl" filmi yüzünden, yapımcılar ve sinema yazarları arasında ikinci büyük tartışma başladı.

Film eleştirmenlerinin filmi değerlendirmek için kullandıkları 'yıldız'lardan hoşlanmayan birtakım yapımcılar, eleştirmenleri mahkemeye vermekle tehdit edecek kadar ileriye gittiler. Tartışma bu şekilde gereksiz bir mecraya dökülerek, sinema yazarlarının işbirliğini daha da kuvvetlendirmekle sonuçlandı. Aynı zamanda yerli sinema üzerinde daha geniş biçimde durmaya başlayan sinema yazarları ile geniş görüşlü, aydın görüşlü sinemacılar arasında gittikçe bir yakınlık meydana geldi. Bu yakınlık, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti ile Türk Sinema Sanatçıları Derneği'nin birlikte düzenlediği film festivaline kadar sürdü.

Bu arada 1957-1958 mevsiminde, 'Milliyet'te Tuncan Okan, 'Tercüman'da Semih Tuğrul, 'Akşam'da Halid Refiğ, 'Yeni Sabah'ta Çetin Özkırım 'Vatan'da Salah Bırsel, daha sonra Ali Gevgilili; Ankara'daki 'Ulus'ta Nijat Özon, 'Akis'te Özon ve Refiğ, 'Kim' haftalık dergisinde Tuncan Okan, 'Pazar Postası'nda Tarık Dursun Kakinç, 'Dost'ta Özon çalışmalarına devam ediyorlardı.

Aynı yılın Mart ayında, "Sinema-Tiyatro Derneği"nin çevresinde toplanan gençler "Sinema-Tiyatro" adıyla aylık bir dergi yayınlamaya başladılar. Bununla birlikte derginin ağırlık noktası tiyatro üzerinde toplandığından sinema bölümüm çok zayıf kalıyordu. Bu dergiyi 155 gün sonra İstanbul'da Çetin A.Özkırım'ın yayınladığı "Sinema 59" izledi. Bir yıl sonra da Kakinç ile Gevgilili'nin "Yeni Sinema" isimli dergisi çıktı. En çok bir yıl yaşayan bu dergilerin tutumu daha önce Özon / Refiğ ikilisinin yayınladığı "Sinema" dergisinin paralelinde bulunuyordu.

27 Mayıs 1960 devriminden sonra, Türk Sineması'nda eleştiriden uzak ve yöntemsiz eleştirilere rastlamaktayız. O günkü 'Cumhuriyet', 'Tercüman', 'Akşam', 'Ulus' ve 'Milliyet' gibi günlük gazetelerde; 'Hey', 'Ses' gibi haftalık magazin dergilerinde yayınlanan eleştirilere bakınca 1950-1960 arasındaki eleştirilerdeki ciddi tutumdan uzaklaşmış olduğunu görmekteyiz. Bu eleştirilerden nispeten tutarlı olanlar da yabancı filmlere aittir. Buna neden olarak Türk Sineması'nın, eleştirmenlerin bütün uyarılarına karşın, Yeşilçam'ın ticari politikasına kurban edilmesinden dolayı eleştirmenlerin gösterdiği tepkinin hala devam etmesi öne sürülmektedir.

1960'dan bu yana 1965 yılında yayınlanan iki önemli dergide 'Sinema 65' ve 'Sinematek'in yayın organı 'Yeni Sinema'da, zaman zaman Türk filmlerine dair eleştiriler görülmekteydi. Bu iki dergiden ikincisi 30 sayı kadar çıktıktan sonra yeni bir şekil verilmek ve üç ayda yayınlanmak kaydıyla yayını durdurdu. Diğer ise altı sayı yayımlandıktan sonra diğer ciddi sinema dergilerinin akıbetine uğradı. 1960'dan bu yana 'Yeni Sinema' ve 'Genç Sinema' ile birlikte diğer günlük yayın organlarında değerli eleştirilere çok sık rastlamamaktayız.

1968 yılında yayınlanmaya başlayarak altıncı sayısından sonra yayın hayatı aksamış olan AS Akademik Sinema Dergisinde de Turhan Gürkan, Nezih Çoş ve Taylan Altuğ imzalarıyla eleştiri yazıları yayınlanmıştır. Bunları izleyerek 'Yedinci Sanat', 'Çağdaş Sinema', 'Gerçek Sinema' gibi üç önemli dergide çıkmış; ilki 1964'e kadar 23 sayı yayınlamış; diğer ikisinin yayını aksayarak 10-15. sayılarına ulaşınca kadar yürütülmeye çalışılmıştır.

Bütün sinema yazarları arasında: Tuncan Okan, Turhan Gürkan, Atilla Dorsay, Ağah Özgüç, Erman Şener, Tanju Akerson ve Nijat Özön'ün isimleri önde gelmektedir. Ancak Nijat Özön, son zamanlarda sinema yazılarını seyreltmış, (yalnız en son, kapanan 'Devrim'de yazmaktaydı); eleştiriden de hemen hemen vazgeçmiştir.

Konu içinde değinilen Türk filmlerinin kalitesizliği, iddiası eleştiriyi hiçbir yere götürmez, görevi aksatmak için bir özür de sayılmaz. Ciddi ve tarafsız bir tutumla sanat değeri olsun, olmasın filmler üzerinde durup onları değerlendirmek film eleştirmenlerinin görevidir.

* 1960'lı yıllarda ortaya çıkan 'Ulusal Sinema', 'Milli Sinema' ve 'Sinema' ve 'Devrimci Sinema' tartışmaları, yayınlanan dergilere de yansımış, film eleştirilerindeki dünya görüşünde önemli etkileri olmuştur.

Erman Şener, 1960-1970 tarihleri arasındaki film eleştirisinin durumunu şöyle yazıyor.²³

"Sinema eleştirisi sustu artık Türkiye'de. Bir Çetin Özkırım'la, Atilla Dorsay'ın dışında film eleştirisi yapan pek yok. Oysa 1956'larda durum ne değişti. Her gazetede, her dergide film eleştirisi sütunu vardı. Peki bu bolluktan bu yokluğa nasıl geçildi dersiniz? Bence en önemli öğeyi, halkı unuttuk eleştiride. Brighton Okulu, yeni gerçekçilik, pan, travelling derken halka itibarımızı bütün bütüne yitirdik. Nüfusumuzun % 60'ı okur-yazar olmayan; okur-yazar olanların içinde de örneğin alfabe de bir (i) harfi olduğunu pek çabuk unutuveren bir toplum için yazdığımız yazıları fazla teknik bilgilerle doldurduk.

Üstelik bunları kolayından, basitinden değil zorundan aldık. Sonunda da bağ koptu tabii ! Bununla "Eleştirinin faydası dokunmadı?"mı demek istiyorum. Ne münasebet. Çok faydası dokundu eleştirinin...Ama daha faydalı olabilirdi üstelik yöntem koşullar düşünülerek tespit edilseydi eleştiri bugünkü çıkmaza da girmezdi. "Halk Sineması" ve "Ulusal Sinema" tartışmaları bir alev gibi parladı o suskunluğun üzerine. Bir takım gerçekler çıktı ortaya. Tezler, antitezler arasında sinema severler senteze vardılar. Peki, eleştiri bu çıkmazdan çıkabilir mi, kurtarabilir mi kendini? Zor, çok zor..."

1970 yılında 'Ulus' gazetesinde Enis Batur 'Haftanın Filmleri' başlıklı eleştiriler yapmaktaydı. 1975'de yayınlanan 'Yeni Ulus' gazetesinde de Turhan Tanyer'in eleştirileri yayınlanmaktaydı.

Yine 1970-73 yılları arasında Burçak Evren de 'Dünya' gazetesinde 'Tanıtma Yazıları' ve 'Klasik Eleştiri' yöntemlerinden yararlanarak film eleştirileri yapmaktaydı. 1979 yılında Milliyet Magazin'de Erman Şener ve Haldun Dormen sinema ile ilgili yazılar yazarken, gazetede de tekrar Halit Refiğ'in film eleştirilerine rastlıyoruz.²⁴

1970-80 yılları arasında gazetelerde film eleştirisi alanında bir önceki dönemden farklı, eleştirinin düzenli yayınlanması açısından herhangi bir gelişme bulunmamaktadır. 1968

yılında televizyonun yayın hayatına başlamasıyla birlikte gazetelerde televizyon sayfaları yer almaya başlamaktadır. Gazetelerde yine Atilla Dorsay ve Kami Suveren'in dışında aksayarak giden film eleştirileri görülmektedir.

Nijat Özon 1970'den sonraki eleştirinin durumunu şöyle anlatıyor.²⁵

"1970'lerden sonra bu dergiler (1960'lı yılların ikinci yarısında yayınlanan sinema dergileri) ve birkaç gazete hariç eleştirilerde kayboldu. O sırada ülkemizde enflasyon

sineması hüküm sürüyordu. Herkes aynı sorunları tartışmaktan bıktı, eleştiri de aynen Türk Sineması gibi bir durgunluk dönemine girdi."

Bu yıllarda kayda değer üç çalışma dikkate değer niteliktedir. Bunlardan ilki 1973 yılında yayınlanan Giovanni Sconamillo'nun "Türk Sinemasında 6 Yönetmen" adlı yapıtıdır. Scognamillo, Lütfü Ö. Akad, Atıf Yılmaz, Metin Erksan, Halit Refiğ, Osman Seden, Memduh Ün'ün filmlerini "Derinlemesine Eleştiri" yöntemiyle incelemiştir.²⁶ İkincisi eleştirmen Atilla Dorsay'ın 1977 yılında eleştirilerini topladığı "Mitos ve Kuşku" adlı yapıtıdır.

1977 yılında ise Alim Şerif Onaran'ın "Bilimsel Eleştiri"ye örnek gösterilebilecek "Lütfü Ömer Akad'ın Sineması" adlı yapıtı yayınlanmıştır.²⁷

1981 yılında Nezih Coş her hafta düzenli olarak Dünya Gazetesinde film eleştirileri yapıyor. Bunun yanı sıra Çetin A. Özkırım ve Münir Emre'nin de düzenli olmayan film eleştirilerine rastlamaktayız. 1983-84 yılları arasında Milliyet Gazetesinde Burçak Evren eleştiri yazıları yayınlamakta, Evren'den sonra Onat Kutlar imzalı eleştiriler devam ediyor.

1980-90 yılları arasında 'Cumhuriyet Gazetesi'nde, her Cuma düzenli ve sürekli olarak Atilla Dorsay film eleştirilerine devam etmektedir.

1980-1990 yılları arasında gündeliklerde (Tercüman, Akşam, Sonhavadis, Günaydın, Güneş, Sabah); süreli yayınlarda (Ses, Milliyet Sanat, Gösteri Olayı, Sanat Olayı, Gelişim Sinema, Video Sinema, Ve Sinema, Beyazperde) film eleştirileri yayınlanmaya devam etmektedir.

Görüldüğü gibi bu yıllarda film eleştirisi yayınlayan gündeliklerde ve süreli yayınlarda bir artış göze çarpmaktadır. 1980'ler film eleştirisindeki bu ilerlemenin aslında 1980'ler Türk Sineması'ndaki gelişme ile bağlantısı olduğu bilinmektedir. 1970'li yıllarda terör olayları, seks filmleri, televizyonun yaygınlaşması sebebiyle, sinema salonlarına gidemeyen sinema izleyicisinin 1980'li yıllarda Türk Sineması'ndaki değişimle az da olsa Türk Sineması ile ilgilendiği görülmektedir.²⁸

Türk Sineması'ndaki bu gelişmeyi gazete ve dergiler de düzenli yaptıkları film eleştirileri ile desteklediler, 1970'lerin sonunda durma noktasına gelmiş olan film eleştirisi tekrar canlanmaya başlamıştır. 1990'lı yıllardan günümüze kadar olan süreç içinde film eleştirisinde büyük bir ilerleme görülmüştür.

Milliyet, Cumhuriyet, Yeniüzyıl, Yenibinyıl, Radikal gazetelerinde; Milliyet Sanat, Antrakt, Popüler Sinema Dergisi, Sinema, Altyazı dergilerinde de sürekli ve düzenli olarak film eleştirileri yer almaktadır. Bu süreli yayınların içinde 25. Kare, akademik bir

dergi görünümü sergileyerek "Bilimsel Eleştiri" ve "Derinlemesine Eleştiri" yöntemleri ile film eleştirilerini yapmaktadır.

1990'lar izleyici profiline gelişimi açısından da önemlidir; genç, entelektüel, üniversite eğitilmiş, izlediğini değerlendiren, araştıran, okuyan bir genç kitle sinemaya ilgi göstermeye başlamıştır. 80'lerden itibaren gitgide yaygınlaşan film festivalleri, sinema eğitimi veren kurumların artması, gazete ve dergilerin sinemaya daha fazla yer ayırmaları ve sinema dergilerinin sayısının artması sonucunda oluşmuştur. İzleyiciler artık izleyecekleri filmlerle ilgili, bilgi ve görüş alma ihtiyacı duymaktadırlar. Bunun sonucunda da gerek gündeliklerde, gerekse süreli yayınlarda film eleştirileri sıkça ve düzenli olarak yer almaya başlamıştır.

3.BÖLÜM

3.1 FİLM ELEŞTİRİSİNE TEMEL YAKLAŞIMLAR

Sinema eleştirisinin gelişimi, hem sanatsal hem de bilimsel alanlardaki etkinliklerin yoğun olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir. Filmlerin toplumsal açıdan yaygınlaşması ve önemlerinin artması ile ateşlenen bu kültürel çevre, filmlerin toplum ve sanat üzerindeki etkisi ve potansiyel kullanım biçimlerinin de etkisiyle entelektüellerin, toplumbilimcilerin, psikologların, sanatçıların, eleştirmenlerin ve diğer bilim adamlarının eleştirel dikkatlerinin çekilmesine yardımcı olmuştur. 1970'li yıllarla birlikte birçok Batı ülkesinin üniversitelerinde sinema eğitiminin yer almasıyla birlikte, film eleştirisinin dayanağı kuramsal yaklaşımlar geliştirilmiş ve bu yaklaşımların yer alabileceği bilimsel yayınlar ortaya çıkmıştır...29

"Eleştiri Yöntemleri" farklı kişilerce farklı şekillerde gruplandırılmaktadır.

A) Esra Biryıldız'ın "Örneklerle Film Eleştirisi" adlı çalışmasında

a.1) Tanıtma Yazıları

a.2) Klasik Eleştiri

a.3) Derinlemesine Eleştiri

a.4) Bilimsel Eleştiri

şeklinde gruplandırılmıştır.30

B) Zafer Özden'in "Film Eleştirisi" adlı çalışmasında "Eleştiri Yöntemleri" ise ;

b.1) Gazete Eleştirisi

b.2) Tarihsel Eleştiri

b.3) Auteur Eleştirisi,

b.4) Göstergibilimsel Eleştiri

b.5) Sosyolojik Eleştiri

b.6) İdeolojik Eleştiri

b.7) Psikanalitik Eleştiri

b.8) Feminist Eleştiri 31

C) Tim Bywater ile Thomas Sobchack "Introduction to Film Criticism-Major Critical Approaches to Narrative Film" adlı çalışmalarında ise film eleştirisi üç ana başlık altında ele alınmaktadır. 32

c.1) Yapıtsal Yaklaşım (Textual Yaklaşım)

c.1.1.1 Film Eleştirilerine Gazeteci Yönünden Yaklaşım

c.1.1.2 Film Eleştirisinde Hümanist Yaklaşımı

c.2) Yapıtsal/Bağlamsal Yaklaşım (Textual/Contextual Yaklaşım)

c.2.2.1 Auteur Yaklaşımı

c.2.2.2 Tür Yaklaşımı

c.3) Bağlamsal Yaklaşım (Contextual Yaklaşım)

c.3.3.1 Toplumbilimsel Yaklaşım

c.3.3.2 Tarihsel Yaklaşım

c.3.3.3 İdeolojik/Kuramsal Yaklaşım (Modern/Yeni Eleştiri Stratejileri)

c.3.3.3.1 Semiyolojik Yöntem

c.3.3.3.2 Yapısal Yöntem

c.3.3.3.3 Marxist Yöntem

c.3.3.3.4 Feminist Yöntem

c.3.3.3.5 Yeni Freudyen Yöntem.

Şimdi bu eleştiri yöntemlerini daha ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

A) Esra Biryıldız'ın "Örneklerle Türk Film Eleştirisi" adlı çalışmasında yer alan "Eleştiri Yöntemleri"

a.1 TANITMA YAZILARI

Daha çok gündelik gazetelerde ve magazin dergilerinde yayınlanan bu çeşit yazılarda, filmin çok kısa filmografisi verildikten sonra konusu da çok kısa anlatılmaktadır. Genel-likle bir değer yargısı ve yorum belirtilmemektedir. Ancak bazen de değerlendirme yapılan, yorumda bulunan tanıtma yazılarına rastlanmaktadır. Bu tür

tanıtma yazılarında yo-rumlar ve değerlendirmeler bir iki kelimeyi geçmemektedir ve daha çok izlenimci eleştiri yöntemine dayanmaktadırlar.

a.2 KLASİK ELEŞTİRİ

Ciddi fikir gazeteleri, siyasi dergiler, sanat dergileri ile ya-rı magazin dergileri ve ciddi sinema dergilerinde yer alan film eleştirilerine "Klasik Eleştiriler" adını veriyoruz. Klasik eleştirilerde filmin kısa filmografisi verildikten sonra (zaman zaman filmografiyi vermeden de yapanlara rastlanmaktadır) konu kısa bir biçimde anlatılmaktadır. Da-ha sonra fazla detaya inmeden filmin görüntü, ses, renk, senaryo, oyuncu yönetimi ve filmin üstünlükleri ve eksiklikleri verilmekte bazen yönetmenin öteki yapıtlarından örnekler verilerek bu filmle ortaya konan sanat değerlendirilmekte ve kısa bir yorumda bulunulmaktadır.

a.3 DERİNLEMESİNE ELEŞTİRİ

Ciddi sinema dergilerinde ve sinema kitaplarında yayın-lanan bu tür kapsamlı, detaylı film eleştirilerinde; film top-lumsal, ideolojik, psikolojik, semiyolojik, teknik, estetik bir ya da birkaç yönden derinlemesine incelenmektedir. Bu tür eleştiriler dayanaklarını "Toplumbilimsel Eleştiri", "Tarihsel Eleştiri", "Marxist Eleştiri" ve "Biyografik, "Psikanalitik Eleşti-ri" ve "Biçimsel Eleştiri"den almaktadır.Derinlemesine eleştiri yapılırken bazı durumlarda filmografiye yer verilmediği görülmektedir. Yalnızca filmin adını ya-zıp doğrudan toplumsal, ideolojik, psikolojik, semiyolojik, ta-rihsel, teknik ve estetik bir ya da birkaç yönden incelenmesi yapılmaktadır.

a.4 BİLİMSEL ELEŞTİRİ

Bir filmin toplumsal, siyasal, tarihi, psikolojik, etik, tek-nik, anlambilim, estetik açılardan incelenmesi, nedenlerinin araştırılması, bu araştırmaların bilimsel verilere dayandırılarak nesnel bir biçimde incelenmesi ve eserin sanat içindeki yerine oturtulmasıdır. Bilimsel eleştiri yapılırken öznellikten tamamen kaçınılır. Nesnel bir biçimde, ağdaş yöntemle eser incelenir. Bu tür eleştiride filmin filmografisi verilmekte, konu ay-rıntılı olarak anlatılmaktadır. Filmle ilgili başka kaynaklarada çıkan yazılardan örnekler verilmekte ve film toplumbilim-sel, siyasal, etik, psikolojik, anlambilim, teknik ve estetik yöntemlerden dayanaklarını alarak ve bunların yardımıyla neden-sonuç ilişkisini gözönüne alarak incelemektedir.

B) Zafer zden'in "Film Eleştirisi" adlı çalışmasında yer alan "Eleştiri Yöntemleri "

b.1 GAZETE ELEŞTİRİSİ

Filmciler ile basın arasında sinemanın ilk yıllarından bu yana oluş-muş güçlü bir göbek bağı bulunmaktadır. Sinemanın popüler bir eę-lence biçimi olmasıyla birlikte, filmler ve filmciler basın için tiraj ar-tırmalarını sağlayan en önemli haber malzemelerinden birisi olmuş-lardır..." Böylelikle sinema ile ilgi-li haberler ve film eleştirileri halkın en çok dikkatini çeken yazılar haline gelmişlerdi. Bu durum bugün de değişmemiştir ama özellik-le film starları aracılığıyla gerçekleştirilen tanıtım faaliyetleri daha da büyük önem kazanmıştır.

Günümüzde gazete eleştirileri ağrılıklı olarak haftanın belirli bir gününde (bu gün genellikle filmlerin haftalık olarak değişme günü olan Cuma günü ve tatil günü olan

Cumartesi günü olmaktadır) günlük gazetelerde, bunların hafta sonu ekleri ve haftalık ya da aylık dergiler gibi yayın organlarında yer alan eleştiriler olmaktadır. Bu tür eleştiriler genel olarak geniş bir seyirci kitlesine hitap etmektedir. Bu eleştiri yazılarının temel niteliği daha çok piyasaya yeni çıkan bir filmin tanıtılması ve genel bir zevke sahip seyirci kitlesine söz konusu film hakkında bilgi verilmesidir.

Gazete eleştirmeninin asıl amacı sinema seyircisini ne tür bir film göreceği, konusu, oyuncularını, ilgi çekici noktaları, filmin ne tür bir eğlence sağlayacağı gibi konularda önceden bilgilendirmek ve filmi görmeye teşvik etmektir.

Bir gazete eleştirmeninin sözleriyle eleştirmenin amacı; sinema-yı sevdirmek, sinemanın önemini vurgulamaktır. Okuruna karşı bir sorumluluğu vardır.

Okurun bir filmin hem sinema tarihindeki hem gündemdeki yeri ve niteliği hakkında bilgi sahibi olup kısıtlı zamanını ve bütçesini ayarlamasını, sinema kültürünü arttırmasını sağlamak eleştirmenin görevidir." Bu nedenle gazete eleştirmeninin asıl işlevi henüz görülmemiş bir film hakkında derinlikli bir çözümlenme yapmak değil; kısıtlı yeri içinde aktarabildiği kadar bilgiyi okuyucusu ile paylaşarak onu filmi görmeye yönlendirmektir.

Gazetede yazdığı eleştirilerin biçimi hakkındaki sözleriyle Burçak Evren, bu yaklaşımın üslubu ile ilgili ipuçlarını vermektedir: "Benim benimsediğim yöntem şu: Önce filmin yönetmeninin hakkında çok kısa anımsatmalar yaparak ansiklopedik bilgi vermek, sonra eleştirmenin kalıcılığını ve işlevselliğini düşünerek çok kısa özet yapmak ve geniş olarak da filmi açmak, yorumlamak, olumlu-olumsuz öğelerini ortaya koyarak neden ve niçinlerini sıralamak.

Çünkü, ülkemizde batıda olduğu gibi film izlendikten sonra eleştiri okunmuyor, tam aksine eleştiri okunduktan sonra filme gidiliyor. Ben eleştiriye yönlendirici değil, aksine açıklayıcı, sergileyici ve çözücü olmak istiyorum.

Sonuçta ise, gazeteci film eleştirmenleri daha kişisel bir üslup geliştirme eğilimi göstermekte; gazete eleştirisi üslubu ağırlıklı olarak haz estetiğine; film eleştirmeninin filminden aldığı zevke ve kendi beğeni tarzına göre bir filmi sevip sevmemesine dayalı olmakta, ortak zevkleri paylaşan bir okur kitlesi için ise film eleştirmeninin film hakkındaki izlenimleri yol gösterici olmaktadır.

b.2 TARİHSEL ELEŞTİRİ

Tarihsel film eleştirisi, filmlerin üretildikleri tarihsel dönem içinde yer aldıkları bağlamda değerlendirilmesini içermektedir. Tarihsel eleştiri filmlerin, toplumun ve film yapımcılarının belirli bir tarihsel dönem içinde yaşadıkları noktada incelenmelerini içermekte ve bir filmin anlaşılabilmesinde, bu filmde haz alınabilmesinde ve eleştirilmesinde filmin içinde yer aldığı tarihsel dönemin toplumsal ve endüstriyel ortamının koşulları, döneme egemen olan estetik anlayışlar gibi konularda bilgi sahibi olunması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Tarihsel film eleştirisi film ile daha çok profesyonel ya da akademik düzeyde ilgilenen kimselerin dikkatini çeken bir eleştirel yaklaşımdır. Bu nedenle tarihsel eleştiri yaklaşımının örnekleri daha çok akademik nitelikli yayınlarda ya da daha az popülerliğe sahip olan ve sinema ile entelektüel düzeyde ilgilenen kimselere hitap eden yayınlarda göze çarpmaktadır. Bu yayınlardaki tarihsel film eleştirisi-nin temel

işlevi filmleri tarihsel bağlam içinde değerlendirmek üzere, zaman içinde meydana gelen değişimleri filmler bağlamında incelemek, sinema endüstrisi içindeki uygulamaların ve değişimlerin, ve gelişmelerin filmler üzerindeki etkilerini çözümlmek, filmlerin üretilmiş oldukları dönemlerle ilgili araştırmalar yapmak, filmin içinde yer aldığı tarihsel dönemin sosyal bağlamı ile ilişkilerini incelemek; kısacası filmleri tarihsel etkileri ve etkilenmeleri çerçevesinde değerlendirmektir.

Bu tür vurgulamalar içinde, tarihsel eleştiri yaklaşımını kullanarak eski filmlere yeniden dönülmesiyle, az bilinen filmlerin incelenmesiyle ya da yeni bulunan filmlerin değerlendirilmesiyle filmler konusunda yeni düşüncelerin üretilmesi ve film tarihinin yeniden gözden geçirilmesi -zaman zaman düzeltilmesi- mümkün olmaktadır. Tarihsel eleştiri yaklaşımını içinde, film eleştirmenleri sinema tarihi içindeki eski filmlerde yeni anlamlar ortaya çıkarılmakta, tarih içinde unutulmuş bazı filmlerin eleştirel açıdan hakettikleri ilgiyi görmelerini sağlamaktadır. Film incelemelerinin akademik düzeyde gelişimi ve filmlere yönelik eleştirel yaklaşımların zenginleşmesi tarihsel eleştiriyi de beslemiş ve gelişmesini sağlamıştır.

Filmlere tarihsel açıdan yaklaşan birisi "belki de anlatı okuyucusu olmaktan çok bir edebiyat eleştirmenine daha yakındır çünkü bu yeniden kurma süreci üstbilinçli (hyperconscious) olmak zorundadır ve eleştirel bir incelemeye kendini teslim etmektedir. Film tarihçisi açık bir biçimde tutarlı olan anlatıları çelişkili kanıtlara ve farklılık gösteren yorumlamaların oluşturduğu bir karışıklık durumu içinde dağıtarak, öyküleri yarattığı kadar bozmaktadır." Filmlere tarihsel yaklaşım ister istemez eleştirel bir boyutu içermek zorunluluğu taşımakta; filmlere tarihsel eleştiri yaklaşımına sahip olmak bir film tarihçisinin nitelikleri ile bir film eleştirme-ninin niteliklerinin karışımını gerektirmektedir.

b.3 AUTEUR ELEŞTİRİSİ

Auteurist film eleştirisi İkinci Dünya Savaşı sonrasında Andre Bazin'in çevresindeki bir eleştirmen kuşağının eleştirel tavrı ile doğan bir yaklaşımdır.

Auteur film eleştirisi yaklaşımında amaç, bir filmin yaratılmasında (tıpkı bir romanın yazarı gibi) en büyük sorumluluğu taşıyan ve kendi imzasını filme atan kimse olarak yönetmeni teşhis etmektir. Auteurist yaklaşım yönetmenin temel kaygılarını, filmlerinde tekrarlayan motiflerini, filmlerinin içeriklerini ve biçimlerini kişiliğinin tutarlılığı bağlamında ve diğer yapıtları ile ilişkisi içinde değerlendirmekte ve açıklamaktadır. Filmler her ne kadar ortaklaşmacı bir sanat dalı olarak görülseler ve sinemanın endüstriyel ve ticari yapısının yönetmenin anlatımı üzerinde etkisi olduğu düşünülse de, auteur kimliğine erişebilmiş yönetmenler bu tip kısıtlamaların üstesinden gelerek filmlerine bir yazar gibi imzalarını atabilecek kadar kendi dışavurumlarını gerçekleştirebilmiş sanatçılar olmaktadır.

Auteurist eleştiri esas olarak yönetmenlerin kişiliği bağlamında filmlerin incelenmesini gerçekleştirdiği için, bu eleştirel yaklaşımın konusunu tek bir yönetmene ait olan filmler oluşturmaktadır.

Bu tip eleştirilerin okuyucu kitlesini ise sinema ile sanat düzeyinde ilgilenen entelektüel okuyucular, sinema okullarındaki öğrenciler ve akademisyenler oluşturduğundan, daha

çok entelektüel ağırlığı olan ya da filmlerle ilgili olarak bilimsel ve sanatsal nitelikte yazılan yer aldığı dergilerde ve üniversite yayınlarında göze çarpmaktadırlar.

Auteurist eleştiri sayesinde zamanın-da ticari ve popüler oldukları gerekçesiyle bir yana bırakılmış olan ama bugün birer başyapıt olarak kabul edilen filmler eleştiri alanı dışında kalmaktan kurtulmuşlardır. Auteur eleştirisi olmasaydı, film sanatının anlatı geleneklerinin ve yönetmenlerin gelişiminde büyük payları olan birçok tür filmi anlayamadan ve film sanatına yaptıkları katkılar çözümlenmeden tarihin karanlığında kalacaklardı.

Auteurist eleştirinin amacı öncelikle belirli bir yönetmenin filmlerinde ortak olarak bulunan ve filmde filme tekrarlanan, çeşitlenen veya zıt kullanımlar içinde ortaya çıkan karakteristik yapıları, temaları, biçimsel kaygıları ve yönetmenlerin kişisel, zihinsel meşguliyetlerini çözümlenmek. Auteurist eleştirmenlerin ele aldıkları yönetmenler yapıtlarını daha çok tür filmleri alanında verdikleri için, bu yönetmenlerin kişisel referans alanı içinde filmlerinin incelenmesi iki açıdan daha yarar sağlamıştı.

Öncelikle bu eleştirel yaklaşım içinde yönetmenlerin filmleri eleştirel bir değere sahip oldukları için, bir tür filmi olarak da doğal bir biçimde değer kazanmışlardı; bu filmler yalnızca bir yönetmenin başyapıtlarını oluşturmanın yanında belirli bir anlatı geleneğinin en iyi örneklerinden birisi olma konumunu da elde ederek türsel eleştiri yaklaşımına da saygınlık ve etki kazandırmışlardı. İkinci olarak, bir auteurist yönetmenin filmlerinde araştırılan karakteristik yapılar, temalar, biçimsel kaygılar ve yönetmenlerin kişisel zihinsel meşguliyetleri anlamlarını ve değerlerini yalnızca yönetmenin kişisel yaratım alanında kazanmamaktaydılar; bu öğelerin varoluş alanı aynı zamanda türsel anlatılara ait referans çerçevesini de içine almaktaydı.

Auteurist eleştiri süreci sadece "saklı kodların açığa çıkarılması" düzeyine indirgenmeksizin, bir filmin ya da yönetmenin sahip olduğu ve eleştirel bir yöntem biliminin ve derinlemesine bir çözümlenmenin yardımı olmaksızın o itaya çıkarılamayacak olan anlam katmanlarının ve anlatım tarzlarının teşhis edilmesini ve anlaşılmasını sağlayan bir çözümlenme süreci olarak görülmelidir.

Auteurist yaklaşımı "bir kuramdan çok bir eleştirel yöntem" olarak tanımlayan Andrew, bu eleştirel yaklaşımı şu şekilde açıklamaktadır: "Auteur kuramı aynı. Bu durum yararlı olabilir ancak buna kuram demek hatalı olacaktır.

Bunun yerine 'özgün eleştiricilik' demek daha doğru olacaktır. Film tarihi bizim için düzenlenir ve belli görünüm-lerin daha duyarlı olarak bize sunulması sağlanır. Bize değerli ve değerli olması gereken filmler sunulacaktır."

İdeolojik yaklaşım içindeki eleştirmenler, auteurist yaklaşımın filmleri sosyal ve ideolojik etmenlerin uzağında değerlendirdiği düşüncesine sahiptirler.

Ancak tarihsel açıdan bakıldığında, auteur eleştirisi filmlerin bir sanat mertebesine yükseltilmesinde ve film yönetmeninin sanatsal statüsünün tescil edilmesinde önemli bir işlev görmüş-tür. Auteurist yaklaşımla birlikte, yönetmenlerin sanatçı kişilikleri filmlerin değerlendirilmesinde dikkate değer bir ölçüt oluşturmuş-tur.

b.4 GÖSTERGEBİLİMSEL ELEŞTİRİ

Sinema göstergebilimi, günümüz film kuramları ve eleştirisi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Çağdaş film eleştirisi alanında, göstergebilimsel terimler ve göstergebilimsel yöntem bilim yaygınlık kazanmış durumdadır: filmlere nasıl yaklaşırsa yaklaşılsın, filmin temelanlamsal malzemesinin değerlendirilmesi açısından göstergebilim en elverişli eleştirel yaklaşım olarak durmaktadır. Ama bir yandan da göstergebilim terminolojisini ve yöntem bilimini öğrenmek ciddi bir uğraş gerektirmektedir.

Filmlere göstergebilimsel yaklaşımın örnekleri, bu yaklaşımının kuramsal ağırlığından ötürü ağırlıklı olarak sinema ile bilimsel düzeyde ilgilenen yayınlarda, kitaplarda ve üniversite yayınlarında gözde çarpmaktadır. Göstergebilimsel film eleştirisi yaklaşımının okuyucuları ise akademisyenler, sinema öğrencileri ve dilbilimsel alan ile ilgilenen kişiler oluşturmaktadır. Altmışlı yıllardan itibaren film eleştirisi alanında egemen olan eleştirel yaklaşımlar arasında auteurist yaklaşım ve göstergebilimsel yaklaşım dikkate değer bir etkiye sahip olduğu için, film eleştirmeni, film akademisyeni ve sinema ile kuramsal düzeyde ilgilenen entelektüel seyirci göstergebilimsel yaklaşımı öğrenme konusunda bir isteğe sahip olmuştur.

Göstergebilimsel eleştirinin, filmsel metnin kendi dışında bir kodlama sistemi tarafından yaratılan bir simgesel bütün olarak görülmesinin ortadan kalkmasına neden olmuştur. Göstergebilimsel bakış açısı, yeni bir tür anlamın ortaya çıkmasına, metnin dışında değil metnin içinde varolan bir anlam yaratılmasına olanak tanımıştır.

Film eleştirisinin göstergebilimsel temellere dayandırılması, "okurun ya da izleyicinin bilincini yapıtın dışında bir alıcı, tüketici ya da yargıç olarak durmaktan çıkaracak, onu metnin içinde kendi bilincini riske atmaya zorlayacaktır. Okur kendi kodlarını, kendi yorumlama yöntemini okuma süreci içinde oluşturmak zorunda bırakılır."

Göstergebilimsel eleştiri bu anlamda, pasif bir anlam tüketicisi olarak seyirci ya da profesyonel bir seyirci olarak film eleştirmeni kavramı yerine, aktif bir anlam üreticisi olarak film seyircisi ya da eleştirmeni düşüncesinin geliştirilmesini sağlamıştır...

Genelde göstergebilim, anlamın bilimidir ve film göstergebilimcileri, bir filmin anlamı nasıl somutlaştırdığını ve bunu seyirciye nasıl gösterdiğini açıklama yeteneğinde kapsamlı bir model oluşturmayı önermektedirler. Göstergebilim filmin izlenmesini mümkün kılan yasaları belirlemeyi ve tek tek filmlere ya da türlere özel karakterlerini kazandıran belirli anlamlama kalıplarını ortaya çıkarmayı umut etmektedir. Film alanının kalbinde sinematografik gerçek durmaktadır ve sinematografik gerçeğin özünde anlamlama süreci vardır. Göstergebilimci doğrudan bu özü araştırmaktadır."

b.5 SOSYOLOJİK ELEŞTİRİ

Filmlerin sosyal bilimlere dayalı bir çerçevenin kullanılmasıyla sosyolojik ölçütlere göre değerlendirilmesini amaçlayan bu yaklaşım içinde, filmler sosyal bir sanat ve kültür ürünü olarak eleştirilmektedirler. Bu eleştirel yaklaşım filmleri, filmin üretilmiş olduğu dönemin ya da içeriğinde ele aldığı dönemin sosyal koşullarının incelenmesini öne çıkarmaktadır. Bu durumda bir film hangi türe ya da tarihsel döneme ait olursa olsun, sosyolojik veriler sağlayan bir belge gibi ele alınmaktadır.

Sosyolojik eleştiri anlayışının temelinde filmlerin sınıf, ırk cinsiyet ya da ulus gibi eksenler etrafında değerlendirilmesi bulunmaktadır. Sosyolojik yaklaşıma sahip bir film eleştirmeni, bir sosyolog gibi, filmleri bir toplumun değer yargılarını, normlarını,

ideallerini ve dünya görüşünü yansıtan birer kültür ürünü olarak ele almaktadır. Sosyolojik eleştiri yaklaşımı film eleştirmeninin bir filmi çekildiği tarihsel dönemin sosyolojik ortamını ve koşullarını göz önüne alarak daha bütünlüklü bir biçimde açıklayabilmesine yardımcı olmaktadır.

Sosyolojik eleştiride bulunacak bir film eleştirmeninin bilmesi ve filmlerde araması gereken bazı temel kavramlar vardır; sosyo-ekonomik sınıf, cinsiyet, azınlıklar, ırk, toplumsallaşma, toplumsal rol, statü, stereotip, değerler, yaşam biçimi, yabancılaşma, anomi, bürokrasi, seçkinler, sapkınlık, işlevselcilik olarak saptanmaktadır. Film eleştirmeni bu tür kavramları kullanarak filmlerde toplumsal

yansımaların izini filmlerin eğlendirme, eğitme, bilgilendirme, etkileme, vb. işlevleri içinde bulmaya çalışmaktadır.

Sosyolojik film eleştirisi hem filmlerin ticari işleyişine katkıda bulunmak üzere filmleri kendi yaklaşım ölçütlerine uygunlukları içinde ele alarak seyircinin filmlere çekilmesine yardımcı olmakta hem de fikirleri bir araç olarak kullanarak sanat, toplum ve kültür üzerine düşünceler üretilmesini sağlayacak bir zeminden yararlanmaktadır.

Sosyolojik film eleştirisi seyircinin filmleri kendi kültürel kaygıları ya da arzularını ifade eden yönleri kavrayarak seyretmesine ve değerlendirmesine, böylelikle filmi olduğu kadar sosyal bir varlık olarak kendi-sini ve içinde yer aldığı toplumsal yapıyı anlamasına yardımcı olmaktadır.

b.6 İDEOLOJİK ELEŞTİRİ

İdeolojik film eleştirisi yaklaşımının temelinde Marksist kuram bulunmaktadır. İdeolojik film eleştirisinin temel amacı ideolojik bir yeniden üretilme aracı olarak filmlerin doğasının belirlenmesini sağlamaktır. Sosyolojik film eleştirisi yaklaşımında olduğu gibi ideolojik film eleştirisi de filmleri toplumun ve üretilmiş oldukları dönemin bir yansıması olarak ele almakta ve sosyo-ekonomik temellere sahip altyapı ilişkilerinin üstyapı ürünü olarak filmleri nasıl belirlediğini sosyolojik eleştiriden ayrılan yönüyle ideolojik belirlemelere vurgu yaparak araştırmaktadır.

İdeolojik eleştiri yaklaşımında film ile ilgili olarak sorulan temel sorular ve ele alınan temel sorunlar şunlardır: Kültürel pratikler ve kültürel ürünler olarak sinema filmleri sinema seyircilerini nasıl bir ideolojik konumlandırma içine yerleştirmektedirler? İçinde buldukları tarihsel dönem içindeki sınıfsal ilişkiler bağlamında çeşitli kültürel düşünceler ve değerler, toplumsal konular, ideolojik yansımalar filmlerde nasıl yeniden üretilmektedirler? Filmlerin kültürel birer metin olarak okunmaları aracılığıyla derinde yatan ideolojik koşullandırmalar ve imalar nasıl ortaya çıkarılabilirler? Filmler egemen ideolojinin yeniden üretilmesinde nasıl bir işlev görmektedirler? Filmler gerçek yaşamı yansıtmaktan çok kendi gerçeklik anlayışlarını sinema seyircisine nasıl kabul ettirmektedirler?

İdeolojik film eleştirisi bu tür sorunlar çerçevesinde, filmlerin endüstriyel üretim koşullarının kapitalist üretim mantığı ile ilişkilerini ele almaktadır. Ayrıca ideolojik film eleştirisi, bir anlatı sistemi olarak filmlerin mevcut sosyal ilişkileri desteklemeleri ve yeniden üretmeleri bağlamında nasıl bir işlev gördüklerini açıklama uğraşında bulunmaktadır.

İdeolojik film eleştirisinin nasıl yapılması gerektiği konusundaki cevabı ise, Comolli ve Narboni'nin ideolojik yaklaşımın ilk kilometre taşlarından birisi olan makalelerinde bulabiliriz.

Comolli ve Narboni, bu makalede eleştiri nesnesi olacak filmleri yedi gruba ayırmakta bu gruplar içinde yer alan filmlerinin niteliklerinin gerektirdiği şekilde ideolojik eleştirinin yapılması gerektiğini ileri sürmektedirler:

İlk grup filmler içinde, kendilerini üreten ideolojinin bilinçsiz taşıyıcısı olan filmler bulunmaktadır. İkinci grup filmler içinde, İdeolojik asimilasyona "gösterenler" ve "gösterilenler" düzeyinde karşı çıkan ve ideolojiye doğrudan saldıran filmler bulunmaktadır. Aynı işlevi yerine getiren üçüncü grup içinde ise içerikleri açık bir biçimde politik olmayan ama "filmin grüne karşı okuma" sonucunda aynı işlevi gördükleri açık hale gelen filmler bulunmaktadır. Dördüncü grup içindeki filmler sahip oldukları politik içeriğe karşın dilini ve imajlarını aynen uyarladığı için ideolojik sisteme etkili bir eleştiri getiremeyen filmlerden oluşmaktadır. Beşinci grup içinde ise, ilk bakışta ideolojiye kuvvetle bağlı ve onun hükmünde görünen ama bunu belirsiz bir yordamla yapan filmler bulunmaktadır. Bu niteliğe sahip olan filmlerin eleştirisinde ise, film ile ideoloji arasında bu filmler ile oluşturulan açıklığa işaret etmek ve bu filmlerin nasıl işlediklerini göstermek gerekmektedir.

Bu eleştirel tavırlar içinde tasarlayabileceğimiz ideolojik film eleştirisi, toplum içindeki kültürel temsiller aracılığıyla sunulan ideolojinin filmlerde nasıl yansıtıldığını; filmlerin kültürel temsillerin sürdürülmesine ya da belirli bir ideoloji doğrultusunda üretilmesine nasıl yardımcı olduklarını; kültürel ürünler olarak filmlerin nasıl ideolojik pratikleri oluşturma, sürdürme ya da dönüştürme çabası içine girdiklerini araştırmaktadır.

b.7 PSİKANALİTİK ELEŞTİRİ

Psikanaliz kuramına dayalı film eleştirisi, filmlerin eleştirilmesinde özellikle yönetmenin ruhsal dünyasının ve bilinçaltının dışavurumunu ya da toplumsal, kolektif bilinçaltının dışavurumunun izlerini bulmaya girişmekte ve filmleri tıpkı bir düşünce süreci gibi ele alarak, filmlerin manifest (açık) içeriğinin altında yatan latent (örtük) içeriğini ortaya çıkarma amacını taşımaktadır. Psikanalitik eleştiri yaklaşımı içinde yalnızca yönetmen değil, filmlerinin içerik malzemesi ve karakterlerine psikanalitik veriler olarak değerlendirilmektedir.

Psikanalizin sinema filmlerinin eleştirisinde etkili bir yaklaşım olarak varolması, özellikle bir 'düş fabrikası' olarak adlandırılan Hollywood filmlerinin Freudian motiflere uygunluk göstermesinden kaynaklanmaktaydı. "Ancak bu tür

okumalar (düşünme açık içeriği ile kıyaslayabileceğimiz) filmin görünürdeki anlamının yerini (düşteki örtük anlamın eşdeğeri olan) gizli, Freudian anlamın alma-sıyla indirgemeciliğe yöneldiler.

Üzerinde durduğu temel noktalar çevresinde psikanalitik eleştiri yaklaşımını incelemeye geçecek olursak, filmler ile düşler arasında bulunduğu düşünülen benzerlikten yola çıkabiliriz. Freud'un düşlerin kendi mantığı içinde işleyen, kendine ait bir ifade tarzı olduğunu ortaya koymasının sonucunda, filmsel anlatının da benzer süreçler içinde işlediği düşünülmüştü: Filmler de düşsel bir metin olarak ele alınabilirdi.

Aslında film seyretme sürecinin düş görme süreci ile olan benzerliklerine daha sinemanın ilk yıllarında dikkat çekilmişti.

Psikanalitik film eleştirisi bir filmin seyircinin "düş süreci" ola-rak incelenmesinde, filmlerin seyircinin çeşitli psikolojik kaygıları-nın, endişelerinin ya da arzularının perdede nasıl yansıtıklarının göz önüne serilmesinde başvurulacak eleştirel çatıyı sağlamaktadır.

Filmleri seyircinin gördüğü düşler olarak ele aldığımızda, sinema filmlerinin çağdaş toplumlar için yarattığı sorunların çözümünde en elverişli eleştirel araç psikanaliz olmaktadır. Psikanalitik eleştiri yaklaşımını kullana-rak farklı tarihsel dönemler içinde çekilen filmlerde yer alan karakterler ya da korku filmlerindeki figürleştirmeler aracılığıyla dönem içinde ön plana çıkan ya da tarihin ilk dönemlerinden bu yana insan-lar tarafından evrensel olarak paylaşılan duygu ve düşüncelerin sap-tanıp çözümlenmesini gerçekleştirmek mümkündür. Bu çözümlen-me filmlerin sosyolojik ve ideolojik imalarının o itaya konulmasını sağlayacaktır. Psikanalitik çözümlenme bize yalnızca eleştirel bir sis-tematik değil, çeşitli psikolojik öğeleri tanımlayıp sınıflandırabilme olanağı tanımaktadır.

Psikanalitik film eleştirisi filmleri yönetmenin ya da seyircinin psikolojisi bağlamında çözümlenmelerini sağlamanın yanında. filmsel metnin, filmsel anlatının kurulmasını sağlayan sözleşme-le-rin, ilişkilerin ve çeşitli filmsel kullanımların açıklanmasında ve film yapıntılarının kurulma biçimlerinin anlaşılmasında yardımcı ol-maktadır. Psikanalitik eleştiri filmlerin seyirciye ne tür bazları han-gi filmsel yöntemlerle sunduğunu araştırma konusunda da yol göste-ricidir. Filmler haz ilkesinin egemenliğinde çalışmaktadırlar. Sine-ma seyircisi filmi haz almak üzere seyretmeye gitmektedir. Sinema kurumu açısından en başarısız durum seyirciye hazzını kıracak kö-tü bir film sunmaktır. Psikanalitik eleştiri, sinema seyircisinin hazzı-nı kıracak -filmsel anlatının bütünlüğünü bozacak- öğelerin dışarı-da bırakılmasını sağlayan anlatım stratejilerine dikkat çekerek ve bize iki imgenin dizimsel ilişkiler içinde arka arkaya getirilmesinin psikolojik bağlamını açıklayarak filmlerin psikolojik temellere daya-nan derin anlam katmanlarına ulaşmamızı sağlamaktadır.

b.8 FEMİNİST ELEŞTİRİ

Feminist film eleştirisi, altmışlı yıllar içindeki karşı-kültürelhare- ketlerin arasındaki feminist hareketin sinemadaki karşılığı olarak ortaya çıkmış ve benzer politik ve kuramsal kaygılar içinde uygula-mada bulunmuştur. Bu nedenle feminist film eleştirisini tarihsel ge- lişim içindeki düşünce akımları, kuramsal gelişmeler ve politik or-tam ile ilişkili olarak; politik hareket eşcinsel hareket, ve siyah hare- ket ile ilgili bir biçimde düşünmek gerekir. Feminist film eleştiri- si de feminist edebiyat eleştirisinden yararlanmıştır. Edebi metnin ve filmsel metnin okunmasında eleştirel paralellikler oluşmuştur. Başlangıçta politik temeller üzerinde yükselen feminist film eleş- tirisini daha sonraları ağırlıklı olarak göstergebilimsel ve psikanalitik yaklaşımlardan etkilenerik gelişmesini sürdürmüştür.

Feminist film eleştirisinin temel çıkış noktaları şu şekilde be- lirleyebilmek mümkündür: Feminist film eleştirmenleri öncelikle toplumdaki eşitsizliklerin ve kadına yönelik cinsiyetçi ayrımların ve bastırmaların kaynağı olarak gördükleri babaerkil yapıların ve bun- ların inşa edilme yollarının çözümlenmesini ve deşifre edilmesini sağlamaya çalışmaktadırlar. Filmlerin babaerkil düzenin devamını

sağlayan anlamlandırma kalıplarını nasıl ürettiğini; bu anlamlandırma kalıpları içinde kadının filmsel sunumunun nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koymayı ve feminist tavra uygun film üretim pratiklerinin üretilmesini ve teşvik edilmesini amaçlamaktadırlar. Feminist eleştiri yaklaşımı, erkek egemen sinemada kadınların kendilerine ait bir anlamlama sistemi içinde değil, erkek bilinci açısından temsil ettikleri anlam açısından sunulduklarını kabul etmektedir.

Feminist film eleştirisinin önemli bir konusu 'kadın olarak kadın'ın sinemada sunulmadığı, kadınların bir sesi olmadığı, kadın bakış açısının duyulmadığı gerçeğinin incelenmesidir. Bu gerçeğin tanınması, bütün girişimleri sinemanın Feminist bir eleştirisinde birleştirir. Feminist eleştirmenler, bu tür temel sorunlar çerçevesinde gerek yeni üretilmiş filmleri gerek sinema tarihinde yerlerini almış eski filmleri feminist bir bakış açısından yorumlamaktadırlar.

Film eleştirisinin tarihsel gelişimine bakarken aktarmış olduğu gibi, 1970'li yıllarda üniversitelerde film departmanlarının açılması sonucunda film kuramının akademik düzeyde ele alınmaya başlaması, feminist film kuramının ve eleştirisinin hızla gelişmesini sağlamıştır. Ortaya çıktığı yıllardan bu yana feminist film eleştirisi gerek kuramsal ve eleştirel alanda yaptığı katkılar gerek film yapımı koşullarında yaptığı yol göstericilik nedeniyle en etkili eleştirel yaklaşımlardan birisini temsil etmiştir.

C) Tim Bywater - Thomas Sobchack, "Introduction to Film Criticism -Major Critical Approaches to Narrative Film" adlı kitaplarında yer alan film eleştirisi konusundaki yaklaşımları;

C) YAPITSAL/TEXTUAL (FİLME BAĞLI OLARAK YAPILAN) YAKLAŞIM;

c.1 Film Eleştirilerine Gazeteci Yönünden Yaklaşım;

İzleyici; Sözkonusu filmi daha önce hiç görmemiş, sine-maya sık sık giden kişiler.

İşlevleri: Son çıkan filmler hakkında bilgi vermek, filmin reklamını yapmak.

Konular: Sinemada oynayan en son filmler.

Yazarları: Özel bir uzmanlık eğitimi görmemiş, sadece günlük ya da haftalık gazetelerde sürekli film eleştirileri ya-zan gazeteciler.

Yayınlar: Yerel ve ulusal günlük ve haftalık gazeteler, haftalık ve aylık dergiler.

Yazarlar, bu yaklaşımda "yorumcu" ve "eleştirmen" sıfatlarını kullanıyorlar. Günlük gazetelerde çıkan yazılan "yorum" ve dergilerde çıkan yazıları ise "eleştiri" olarak değerlendiriyorlar. Bu değerlendirmeler bizim tanımladığımız "Tanıtma Yazıları" ve "Klasik Eleştirilere" karşılık gelmektedir.

Film Eleştirilerine Gazeteci Yönünden Yaklaşımın Temel Noktaları

I. Kaynaklar:

A. İlk olarak, sizi kimsenin etkilememesi için filmi hemen ilk gösterimde izleyiniz. Gazete ve dergilerde çıkan film reklamlarını okumayın ve arkadaşlarınız ile filmin

olumlu ve olumsuz yönlerini tartışmaktan kaçının. Kendi eleştirinizi yazmadan o film hakkında hiçbir eleştiri okumayın.

B. İkincil olarak, diğer filmlerle karşılaştırma yapabilmek için aynı anda oynayan rekabet edici diğer filmleri izleyin. Konusu aynı olan, aynı aktörlerin oynadığı veya aynı yönet-menin yaptığı diğer filmleri videodan izleyin. Gerek erkek, gerekse bayan eleştirmenlerin yazdıkları çeşitli film eleştirileri-ni inceleyin. Ayrıca günlük gazetelerde çıkan film eleştirileri-ni okuyun.

II. Yöntem:

Filmi izlerken ayrıntılı, kesin notlar tutun. Tüm gazete ve dergilerdeki film eleştirilerinin stillerini kopya etmeye çalışarak kendi stilinizi yaratın. "Bana göre", "inanıyorum ki" ve "sanıyorum" gibi sözcüklerden kaçının. Yazınızda kesinlik önemlidir. Eleştirdiğiniz filmi ve kendi stilinizi sevin.

III. Gazeteci Yönünden Film Eleştirisi Yapan Kişinin Ya-nıt Arayacağı Sorular:

- 1- Filmin oyuncusu kimlerdir ve filmdeki rolleri nelerdir?
- 2- Yapımcısı kimdir, şirket, yönetmen, yazar v.b. Bu kişi-lerin diğer filmlerini izledim mi? Bunlara değinmem gerekir mi?
- 3- Filmden hoşlandım mı? Neden? Neden hoşlanmadım?
- 4- Filmi bir kez izlemekle dürüst davrandım mı? Yoksa bir kez daha izlemelimiyim?
- 5- Filmin oyuncuları, yönetmeni, konusu ile ilgili ön yar-gılarım var mı?
- 6- Mümkün olduğu kadar tarafsız oldum mu? Görüşleri-mi örnek vererek kanıtladım mı? Ön yargılı davrandım mı? Filmi doğru olarak tarif ettim mi?

c.1.2Film Eleştirisinde Hümanist Yaklaşım

İzleyici: Filmi güzel sanatlardan biri olarak kabul eden kültürde yapılan bir tartışma hakkındaki film veya filmleri genel kültürlü okuyucunun görmüş olduğu düşünülür.

İşlevleri: Akıllı bir film izleyicisinin belli bir filmin ilginçli-ği hakkındaki derinliğini sağlaması için zor bir filmdeki mo-tif ve sembolleri yorumlaması; geleneksel estetik prensipler-le film ve yapımcılara değer biçmesi.

Konular: Film yönetmenleri, yapımcıları, türler, eğilimler, çağdaş kültürel yaklaşımlarla film ilişkisini sağlayan yeni ya da klasik filmler.

Yazarlar: Edebiyat ve felsefede tecrübesi olan, uzman ol-mayan kişiler, güzel sanat eleştirmenleri, serbest yazarlar, diğer bilimlerden akademisyenler, genel kültürlü halka yazı yazan sinema alanındaki akademisyenler.

Yayınlar: Entellektüellerin izlediği "Critical Inquiry" gibi sanat dergileri, büyük gazetelerin Pazar ekleri, genel okuyucular için ticari kaplar, üniversite baskılarında bilimsel ki-taplar.

Film basit bir eğlenceden başka şeyler ifade etmelidir. Geriye doğru incelemeyi, düşünceleri ve yazılan hakeder. Filmler insan yaşayışı hakkında olduğundan beri, genel entellektüel konulara ilgi sahibi olan her insan sinema tecrübeleri hakkında yazabilir. Bu film eleştirileriyle ilgilenme şek-line Hümanist Yaklaşım denir. Bu yaklaşım filmi diğerleri gi-bi bir sanat gördüğünden ve film eleştirisini eğitilmiş, kültürlü insanların uyguladığı genel bir insan eylemi olarak gör-düklerinden HÜMANİST olarak adlandırılır. Rönesansın kla-sik hümanizmi gibi. Hümanist film eleştirisi genel insani değerlerin ve varolmanın genel ve evrensel görünümüyle (do-ğum, ölüm, aşk, mutluluk, üzüntü) ilgili olduklarından dola-yı insan tecrübesinin gerçeklerinin temsilini araştırır. Pek çok kimse hümanist eleştiriye duygusal bir eleştiri olarak ka-bul ederler. (Hitchcock'un Psycho'sunu Robin Wood hüma-nist yaklaşımla ele alıp inceler. Chaplin'in filmleride hüma-nist yaklaşıma uygundur) Hümanist yaklaşım sezgisel yoru-ma ve kişisel görüşlere açık bir yaklaşımdır.

Hümanist Film Eleştirisi Yazmanın Temel Noktaları

I. Kaynaklar

A. İlk olarak tüm filmlerin insancıl (hümanist) film eleştiri-risinin potansiyel konulan olduğu bilinmelidir

B. İkincil olarak, entellektüel, ciddi, sinema yayınlarında-ki film eleştirileri okunmalıdır. Sight and Sound, Film Comment gibi. Filminizle ilgili bulduğunuz kitap ve dergiler için kart katalogu yapılmalıdır.

II. Yöntem

Yazmak istediğiniz filmleri birden fazla izleyin. Video, CD, VCD size yardımcı olacaktır. Sezgisel algı ve filmin gözlenme-si ilk izleyişte olur. Sonraki izlemelerde mantıksal destekler-le değerlendirme süreci başlar. Örneğin, Bergman'ın "Fanny Alexander" (1982) filmi çocukluk ve gençliği anlatır tezine ilk izlenimde karar verir, sonra filmde tezinizi doğrulayan gö-rüntüleri ayrıntılı olarak tanımlar ve listelersiniz.

I- Hümanist Film Eleştirisi Yapan Kişinin Yanıt Arayaca-ğı Sorular

1. Film, filme karşı güçlü bir duygusal tepki harekete ge-çirdi mi? Niçin?
2. Filmin teması neydi? Önemli mi, saçma mı? Film te-mayı nasıl açığa çıkarıyor.
3. Film karmaşık mı, konu kararlılığı belirsiz mi? Açık sözlü mü? Paradoksal mı? Alaylı mı?
4. Karakterler iki mi çok mu figürlü?
5. Filmin biçimsel görünümü-ışıklar, kompozisyon, yö-netimsel gibi filmin etkisine katılıyor mu?
6. Filmi kim yaptı? Bu kişi oyuncu mu? Filmin bir oyun-cu tarafından gerçekleştirilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz.

7. Film eski bir çalışma ise, bugün hala değerini koruyor mu? Niçin hala hatırlanmaya değer bir film?

8. Hollywood filmiyse sanatsal olup olmadığı?

9. Kitlesele seyircisi, Amerikan değerleri, yabancı görüş açıları, varsayımlar hakkında film bize bazı şeyleri an-latır mı?

c.2 YAPITSAL/BAĞLAMSAL YAKLAŞIM (TEXTUAL/CONTEXTUAL YAKLAŞIM)

c.2.1 Film Eleştirisinde "Auteur" Yaklaşımı:

Film yaratıcılarının ve filmlerinin analizi izleyicileri: Film yapımı ile ilgilenen genel okuyucu, sine-ma öğrencileri ve akademisyenler.

İşlevleri: Bir filmin yaratılmasında en fazla paya sahip kişinin, genellikle yönetmenin belirlenmesi, eserin, içeriğinin tekliği ve bütünlüğü, biçimi ya da sanat gücü açısından tanımlanması ve değerlendirilmesi.

Konular: Bir kişiye mal edilebilecek filmlerin tümü; örneğin, Alfred Hitchcock'un yönettiği filmler.

Yazarları: Serbest profesyoneller sinema ile ilgilenen akademisyenler.

Auteur Eleştirisi; yapıtsal ve bağlamsal eleştirinin sınırlarını çizdiği bir yelpazenin ortasına konulabilir. Auteurist Eleştirmen bir yandan öncelikle tek tek filmlerin yapıtsal ve retorik temalarını belirlemeye çalışır ve bir sinema sanatçısının eserlerindeki ortak paydalar olarak sinemasal yapılan ve sanatçıya ait kişisel görüşleri ortaya çıkarır ve betimler. Diğer taraftan, oturizm, sosyal ve bireysel geçmişin bir kesimi olarak filmin üstyapısını inceler, bunu yaparken de "auteur"ü, sanatsal gücü ve özyaşamı gözönünde tutar.

Auteurist Eleştirisi Yaklaşımının Temel Noktaları

I. Kaynaklar

A- Birincil Kaynaklar;

Gerçekten sevdiğiniz bir filmi ele alın. Film kimin yönettiğini öğrenin. Aynı kişinin yönettiği diğer filmleride elde edin (video kaydı vb). Veya hakkında birşeyler okuduğunuz ya da sinema derslerinizde adı geçen bir yönetmenin birçok filmini bulup izleyin. Bir senaristin de pek çok filmini izlemek mümkün olabilir.

B- İkincil Kaynaklar; Seçtiğiniz auteurün filmleri üzerine yazılmış herşeyi okuyun,

II. Yöntem:

Aynı yönetmenin, senaristin veya film yıldızının üç ya da daha fazla filmini inceleyin. Sylvester Stallone, Woody Ailen gibi. Hem senaristlik hem de bazen oyunculuk yapan yönetmenleri seçmek daha faydalı olabilir. Ya da tanınmış bir yönetmenin, dikkati fazla çekmemiş filmleri ve temaları üzerinde yoğunlaşılabilir. Filmleri kamera hareketleri (ekspresyonist/realist), karakterler, diyalog ve mekan düzenlemeleri açısından

inceleyin. Filmin ana temasını, her filmin ortak özelliği olan bir-iki konuya indirmeye çalışın. Auteur ile görüşme yapmak imkansız olsa bile, halkla ilişkiler adresine bir soru listesi göndermek olumlu sonuç verebilir.

III. Auteurist Yaklaşımı Kullanacak Kişinin Yanıt Araya-çağı Sorular

1. Auteur'ün hayatı (sosyal sınıfı, siyasal eğilimleri, eğitimi, mesleki hayatı) ile seçtiği temalar arasında bir ilişki var mı?

2. Auteur filmlerinde aynı ekip oyuncularla mı çalışmayı tercih ediyor.

3. Auteur ile yapılmış söyleşiler, biyografik ve otobiyografik malzeme mevcut mu?

4. Auteur, hep aynı temaları ve aynı biçemi mi kullanıyor? Auteur belli çekimleri (yakın plan, üst-açı, geniş plan v.b) ve teknikleri mi tercih ediyor?

5. İncelediğim filmlerle damgasını vuran auteure özgü kişisel özellikler nelerdir?

c.2.2 Film Eleştirisinde Tür Yaklaşımı: Filmlerin Tür Formüllerinin Analizi

İzleyicileri: Sinema konularıyla tanışık genel okuyucular, sinema akademisyenleri ve öğrencileri.

İşlevleri: Film formlarını ve tiplerini tanımlayıp; formül açısından filmlerinde bulunan unsurları sınıflandırıp analiz etmek.

Konular: Benzer temaları, karakterleri ve atmosferleri kullanan popüler film grupları örneğin, korku filmleri, westernler, bilim kurgu filmleri.

Yazarları: Serbest yazan profesyoneller; sinema akademisyenleri.

Yayımlar: Entellektüel genel dergiler; sinema dergileri; ticari ve akademik kitaplar.

Film Türü Eleştirisi Yaklaşımının Temel Noktaları

I. Kaynaklar

A. Birincil Kaynaklar;

Hollywood yapımı filmlerin çoğunun tür geleneğiyle bir bağlantısı vardır. Bunu kafanızın bir yerinde tutarak, hem televizyonda hem de sinemada, filmleri tür özelliklerini bulma niyetiyle izleyin. (1) standart tür formülünden ayrılan, (2) bir tür formülüne mükemmel şekilde uyan, (3) eski bir türde yeni bir zemin yaratan, (4) bir türü hicveden ya da (5) potansiyel olarak yeni bir türün bir üyesi gibi görünen filmleri arayın.

B. İkincil Kaynaklar;

Daha önce yayınlanmış olan tür film eleştirilerini okuyun ve o eleştirinin yazarları ve editörleri tarafından tavsiye edilen bazı filmleri gözden geçirin. Bu size bir türün saptanmasında ya da belirlenmesinde nelere bakacağınız konusunda yardımcı olacaktır. Türler kitlesel seyircilere genellikle bilinçaltı düzeyde cazip geldiklerinden, bir

arkadaşınıza ya da ak-rabanıza film hakkında ne düşündüğünü ya da ne hissettiğini sorarak bir tür filminin yapısına ve etkisine ilişkin bazı ipuçları elde edebilirsiniz.

II. Yöntem

Tür yaklaşımından yararlanarak, bir çağdaş filmin oturmuş film türündeki yerini inceleyin ya da bir oturmuş tür filminin tutarlı tür kalıplarından hangi şekillerde sapmalar gösterdiğini irdeleyin. Bir yeni tür saptamaya çalışın ya da Robert Altman'ın filmleri gibi bir oturmuş türü hicveden bir filmi inceleyin. Son olarak, bir filme yönelik kendi tepkilerinizi irdeleyin ve bu tepkilerin tür sinemasının doğasıyla nasıl ilgili olduklarını, türe tepkinizin psikolojik unsurunu irdeleyerek açıklayın.

III. Tür Yaklaşımını Kullanan Bir Yazarın Yanıt Arayacağı Sorular

1. Entriya, karakter, tema, atmosfer ve diyalog bakımından tekrarlanan ve simflendirilecek, teşhis edilebilecek belli özellikler var mı?
2. Gösterimde olan filmlerden herhangi biri oturmuş türlerin bariz örnekleri mi?
3. Günümüzde filmlerde çalışan aktörler belli tür gelenekleriyle bağlantılılar mı?
4. Film türlerinde hangi sosyal tavırlar ya da değerler ifade edilmektedir?
5. Son beş yılda yeni film türleri ortaya çıktı mı? Eğer çıktıysa, neden? Çıkmadıysa, neden çıkmadı?
6. Yeni türün ya da türlerin özellikleri nelerdir?
7. Gerçekte türü hicveden ya da seyircinin türlere olan sevgisini hicveden fakat seyircinin bir türün parçası olarak göreceği bir film var mı?
8. Yıllar geçtikçe gelişen farklı türlerin -örneğin western- geçirdiği evrim nedir?
9. Tamamen silinen bir tür var mı ya da yeniden sahneye çıkan bir tür var mı (örneğin, film noir -kara film- türünün günümüzdeki popülerliği)?

c.3) BAĞLAMSAL YAKLAŞIM (CONTEXTUAL

YAKLAŞIM)

Filmler ile Kadraj Dışındaki Dünya Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi/Analizi

Bir filme, bir bağlam içinde bakılması; filmin, sinemanın dışındaki dünya üzerindeki etkisine ve dünyanın sinema üzerindeki etkisine bakmayı içerir. Hem auteur (yaratıcı) hem de tür yaklaşımları, tek tek filmler üzerinde odaklansalar bile, tek bir çalışmanın diğer filmlerin bağlamı içindeki konumunu dikkate alırlar.

Ve gerçekten de, böylece birçok stüdyo daha da ileri gitmekte ve türleri, bir tarihsel, ekono-mik ya da teknolojik bağlam içine yerleştirmektedir. Örneğin, bir tür olarak müzikaller ses teknolojisini beklemek zorunda kaldılar, fakat aynı zamanda Buhran Dönemi Amerikasıyla ilgili belli tavırları imgelelendirdikleri de görülebilir. Hollywood

stüdyolarıyla sözleşmeli olarak çalışan yönetmen-ler bağımsız olan yönetmenlere göre ifade bakımından farklı kısıtlamalara sahiptirler. Belli bir ülkede, belli bir tarihsel dönemde filmlerdeki bireysel ifadeye ilişkin olanaklar söz konusu ulusta, söz konusu zamanda meydana gelen önemli olaylarla ve gelişmelerle bağlantılı birçok nedenden ötürü kendine özgü nitelikler taşıyabilirler.

Yaklaşımların kesin kategorilere bölünmesi hiç kuşkusuz biraz keyfidir, çünkü bir filmin analizine yönelik herhangi bir yaklaşım, başka yaklaşımların unsurlarını kullanabilir. Yine de, çeşitli bakışları yapılandırmaya ve tanımlamaya yardımcı olacak belli genel eğilimleri görmek önemlidir.

Eğer saf hiçbir yaklaşım söz konusu değilse, bağlamsal başlığı altında üstelenenler filmlere, film olarak ilgi duymak-tan ziyade, özellikle filmlerin dünyada oynadıkları role daha fazla odaklanıyor -dünyayı nasıl yansıtıyorlar, dünyayı nasıl etkiliyorlar-görünüyorlar. Bağlamsal bakışa göre, türler dış dünyayla kesiştikleri ölçüde ele alınmaya değerler; sinemacılar sosyo-kültürel matrisleri tarafından saptanan ölçüde incelenmeye değer görülürler. Sosyal bilim yaklaşımları; filmlerin sosyolojik ya da psikolojik düzeyde insan eylemleri-nin bağlamı içinde nasıl var olduklarını incelerler. Tarihsel yaklaşımlar; filmin hem bir estetik araç hem de bir ekonomik olgu olarak, bir tarihsel varlık biçiminde nasıl var olduğunu ele alırlar. İdeolojik kuramsal yaklaşımlar; filmlerin nasıl anlam yarattıklarını ve bu anlamların seyircileri etkilerken olumlu ya da olumsuz olup olmadıklarını irdelerler.

Hatta burada bile yaklaşımların örtüşükleri görülebilir. Davranışsal çalışmalar geçmiş bir dönem üzerinde yoğunlaşabilir ve böylece bir tarihsel boyuta sahip olabilirler. İdeolojik konular eski filmler ile daha sonraki filmler arasındaki ilişkilerin bir yönünün gelişimine tarihsel bakış için önemli olabilirler.

İdeolojik çalışmalar sık sık sosyolojik ve psikolojik ilkeler üzerinde yükselirler. Buna karşın bağlamsal yaklaşımları ayıran şey onların yapıldıkları ve izlendikleri dünya-dan soyutlanmış ideal estetik varlıklar olarak görülemeyecekleri konusundaki ısrarıdır.

Ayrıca, bağlamsal yaklaşımların öncelikle akranları ve öğrencileri için yazan akademisyenler tarafından benimsendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Gerçekten de, yüksek okullar-da ya da üniversitelerde mevkilere sahip olmayan fakat Fransa'da Cahiers du Cinema ve İngiltere'de Screen dergi-leri için yazan yazarlar vardır; yine de, bu yayınların genel halk kitlelerine ulaşmasına karşın, bunlar ortalama sinema seyircisine değil, özel bir seyirciye seslenirler.

Öte yandan, toplumbilimcilerin ya da tarihçilerin New York Times Magazine ya da The New Republic gibi bir dergiye makale yazmalarının istendiği olmaktadır, fakat böyle yazıların çoğu kendi alanlarındaki insanları hedef alacaktır. Ne var ki, siz, bir sinema öğrencisi olarak, o özel seyirci kitlesinin bir parçası durumundasınız ve böyle çalışmalarını incelemeniz beklenebilir. Bu bölümden sonraki bölümler film eleştirisindeki en son gelişmelerin yöneldiği yönlerle tanışıklık sağlamanıza yardımcı olacaklardır.

c.3.1 Toplumbilimsel Yaklaşım:

Toplumbilimsel Ürünler Olarak Filmler

İzleyicileri: Sosyal bilim akademisyenleri ve sinema akademisyenleri.

İşlevleri: Filmin, sinemacının ya da bireysel seyircinin psikolojisini saptar; filmin bir kurum olarak toplumu nasıl yansıttığını ve etkilediğini tanımlar; film yapımını ve seyirci-nin ürünle ilişkisini irdeler.

Konular: Bir bütün olarak sinema kurumu; belli türler; dönem filmleri; seyircinin sinemaya gitme alışkanlıkları; prodüksiyon sistemi; diğer söylemlerde olduğundan daha fazla ampirik çalışma örnekleri.

Yazarları: Psikoloji, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, ileti-şim ve siyaset bilimi alanlarında, bu disiplinlere özgü analiz yöntemlerini kullanan yazarlar.

Yayınlar: Akademik dergiler ve kitaplar.

Toplumbilimsel Yaklaşımın Temel Noktaları

I. Kaynaklar

A. İlk Olarak;

Öğrenci film eleştirmeni için, bu yaklaşımı kullanmak güçtür, çünkü, ana materyalleri bir araya getirmek güçtür. Sözelimi, ana materyaller seyircinin hem

bireysel hem de grup tepkilerini ve düşünme süreçlerini ve sinemacıların kendilerinin grup işlevselliğine ilişkin bilgileri içerir. Bu bölümde ele alınan bütün teknikleri kullanacak altyapıya, eğitime ya da kaynaklara sahip olmasanız bile, Toplumbilimsel Yaklaşımı kullanarak bir eleştirel analiz yazmak için temel olarak sağduyunuzu, deneyimlerinizi ve ayrıca sınırlı sosyal bilim metodolojisini kullanabilirsiniz.

B. İkincil Olarak;

Büyük gişe hasılatları yaparak seyircinin imgelemine ya-kalamış görünen filmleri izleyin. "Fatal Attraction" (Öldüren Cazibe) (Adrian Lyne, 1987) gibi bir film fenomeni iyi bir fır-sat olacaktır. Daha sonra orijinal filmin benzerleri olarak yapılan diğer filmlere bakın. Hemen akla "Black Widow" (Kara Dul) (Rob Rafelson, 1987) geliyor. Bu filmlerin seyredilmesi onların psikolojik altyapılarını keşfetmenize yol açacaktır. Bu bölümde isimleri belirtilen çalışmaları ya da kütüphane-deki diğer sosyal bilim çalışmalarım inceleyerek yaklaşımını-zı bunlardan herhangi biri üzerinde modellendirip modellendiremeyeceğinizi saptayın. Zaman zaman bir Toplumbilimsel Yaklaşım açısından filmleri inceleyen Psychology Today gi-bi dergilere bakın. Yaklaşımı okulunuzdaki psikoloji ve sos-yoloji bölümü öğrencileriyle tartışın.

II. Yöntem

Eleştirel analiz için yazılmış örneklerden birini bir çıkış noktası olarak kullanın. Filmlerin toplumsal bağlamına iliş-kin bir makale yazmak için bir ölçüde bir filmi, kendi düşün-sel ve davranışsal tepkinize dayandırabilirsiniz. Nesnel olun. Filmleri yalnızca kişisel deneyiminiz olarak değil, kültürünü-zün bir parçası olarak görün. Bir filme giden bir seyirciye ilişkin, mini-numunenizi yapmaktan, tartışılmakta olan bir filme ilişkin olarak sınıfımızdaki kişilerle bir anket yapmak-tan ya da insanların mevcut filmlere tepkisini saptamak için rasgele telefonla anket gerçekleştirmekten korkmayın. Kendi

deneyiminizden, akranlarınızın deneyimlerinden ve konu-munuzu destekleyecek şeylere ilişkin okumalarınızdan yararlanın.

III. Toplumbilimsel Yaklaşımı Kullanan Bir Kişinin Yanıt arayacağı Sorular

1. Belli bir film neden o kadar popüler olur?
2. Bir filmin halk nezdinde başarılı olmasının altında yatan nedenler (mitsel, toplumsal, psikolojik) nelerdir?
3. Toplum belli bir filmde nasıl etkilenir?
4. "Top Gun" filminin gösterime girmesinden sonra asker kayıtlarında artış olduğuna ilişkin Donanma Raporu gibi, mevcut filmlere yönelik olarak belgelenmiş toplumsal tepkiler var mıdır?
5. Reytting sisteminin film izleme psikolojisiyle ilgisi nelerdir?
6. Sinemaya gitme, seyircinin toplumsal yaşamında nasıl rol oynar?
7. Kablolü televizyonun ve video kasetlerin ortaya çıkışı kitlesel seyirci üzerinde sinemanın etkisini değiştirdi mi?
8. Filmler rüyalara mı benzerler? Peri masallarına mı? Dinsel ayinlere mi? Bu iyi mi yoksa kötü mü?
9. Filmler seyirci hakkında bize neler söyleyebilirler?
10. Etnik azınlıklar ve kadınlar sinemada nasıl ele alınmaktadır. Klişe olarak mı? Gerçekçi olarak mı?

c.3.2 Tarihsel Yaklaşım: Geçmişin İzlenmesi

İzleyicileri: Tarihçiler, film akademisyenleri ve öğrenciler.

İşlevleri: Tarihsel yaklaşıma bağlı olarak filmin betimlenmesi ve analiz edilmesi. Değişen zamanla birlikte filmin estetik, ekonomik, sosyal etkiler açısından incelenmesi ve kendi zamanına göre değerlendirilmesi.

Konular: Yapılmış filmlerin tümü, yönetmenler, yapım uygulamaları, teknolojik gelişmeler, sosyal davranışlar ve bunların hepsi.

Yazarları: Tarihçiler, sinema akademisyenleri.

Yayınlar: Sinema dergileri, akademik kitaplar.

Tarihsel Yaklaşımın Temel Noktaları

1. Kaynaklar

A. Birincil Olarak;

Gazetelerin çoğu film olaylarına ilişkin makaleleri ve eleştirileri içeren eski sayılar "morguna" sahiptirler. Bulduğunuz bölgede sinemalarla bağlantısı olan kişiler izlemek güç olabilir (örneğin, sinema salonlarının eski sahipleri ya da işletmecileri). Kendilerinden önceki kişileri şahsen tanıyan ya da onların nasıl bulunabileceğini bilebilecek olan mevcut sinema salonu sahiplerini araştırın. Hemen her şehir bir tarihsel topluma sahiptir.

Bazı üniversitelerin kütüphanelerinde orijinal stüdyo dokümanları vardır. Rochester, New York'taki Eastman House ya da Washington D.C.'deki Kongre Kütüphanesi gibi hem film koleksiyonlarının hem de belgelerin saklandığı ünlü arşivlerin ziyaret edilmesi yararlı olabilir. Hiç kuşkusuz, geçmişten gelen filmler dükkanlardaki video kasetlerde rasgele olarak mevcuttur. Bazı üniversite kütüphaneleri öğrencilerin kullanmaları için baskı ya da band koleksiyonlarına sahiptirler.

B. İkincil Kaynaklar;

Kütüphaneye gidin. Konu (film, sinema, sinema salonları, filmler) ve yazar (yönetmenler, yapımcılar, eleştirmenler) başlığı altında kart katalogunu kullanın. Kitaplar ve makaleler dahil olmak üzere konunuzla ilgili olarak elinize geçen her şeyi okuyun. Materyali bulmak için kütüphanenin referans bölümündeki dergiler ve kitaplarla ilgili dizinleri kullanın; örneğin, International Index to Film Periodicals.

II. Yöntem

Tarihsel yaklaşım, araştırmacıların zaman içinde meydana gelen gelişme kalıplarını keşfetmelerini sağlamak amacıyla kitaplarda, arşivlerde ya da röportajlarda bulunan çok sayıda materyali sindirmelerini gerektirir. Sinema tarihi çok geniş bir konudur, bu nedenle yazar araştırmasını estetik, teknoloji, toplumsal etki ya da ekonomi gibi daha küçük alanlara daraltmalıdır. Öğrenci yazarlar özellikle söz konusu makalenin oylumu içinde tamamen ele alınabilecek bir konu üzerinde odaklanmalıdır. Hiç kuşkusuz, bütün diğer yaklaşımlara da bir tarihsel boyut kazandırılabilir. Örneğin, sessiz döneme ait bir auteur'un (yönetmenin) filmlerinin incelenmesi, esas itibarıyla auteur yaklaşımının ilkeleri tarafından kılavuzluk edilen bir tarihsel araştırmadır. Ne var ki, tarihsel eleştiride ana ilgi geçmişteki çeşitli unsurlar arasındaki ilişkilerin bulunup çıkarılması ve/veya geçmişe ait unsurların bugünü nasıl yarattığının araştırılmasıdır.

III. Tarihsel Yaklaşımı Kullanan Bir Kişinin Yanıt Arayacağı Sorular

1. İyi yapılmış bir film nedir? Tema, kompozisyon, ışık, kamera hareketi, oyunculuk vb. Unsurların hangisi filmleri yeniden izlenmeye değer kılar?
2. Bir film türünün sanatsal yanları önceki ya da sonraki bir dönemin filmlerinden nasıl ayrılır?
3. Belli estetik unsurlar bir araya gelerek nasıl İtalyan Yeni Gerçekçiliği gibi bir film hareketi haline gelirler? Böyle bir hareketin özellikleri nelerdir ve bunlar daha sonraki sinemayı nasıl etkilerler?
4. Türler nasıl ortaya çıkarlar? Zamanla nasıl değişirler?

5. Ses, optik baskı, zoom objektifler, renk yada diğler araçlar sinemaya ne zaman katıldılar ve bu en son teknolojilerin etkileri nelerdir?

6. İlk günlerde kimler film seyrediyordu? Neden? Geç-mişte kimler ve hangi koşullarda film yapıyorlardı?

7. Filmlerin Büyük Buhran gibi belli bir dönem üzerin-deki etkileri nelerdir? Filmler belli bir zaman dilimin-de seyircinin toplumsal yaşamım nasıl yansıtılar ya da etkilediler?

8. Hem endüstrinin hem de seyircinin, sinema dünyası-nın organizasyon yapılan nelerdi?

9. Filmler bir dönemin ekonomik yapısında nasıl bir ye-re sahiptiler? I. Dünya Savaşı öncesinde, stüdyo yilla-rı boyunca nasıl finanse edildiler, dağıtıldılar ve gösterildiler?

10. Ekonomik kalıplar bir zaman çerçevesinin toplumsal ve estetik yanlarını nasıl etkilerler? Avrupa ve Hollywood uygulamaları arasındaki farklılıklar var mıydı? Yıldız sistemi bir estetik, toplumsal ya da ekonomik bir sistem miydi?

c.3.3 İdeolojik / Kuramsal Yaklaşım

Daha derin anlamları su yüzüne çıkartmaya yönelik temel ilkelerin kullanılma-sı.

İzleyicileri: Sinema akademisyenleri, öğrenciler.

İşlevleri: Filmin özelliklerini açıklar ve analiz eder; aracın temel yanlarının ve onun kültürle ilişkisinin bulunmasına çalışır; Sinema nedir temel sorusuna yanıt arar.

Konular: Genel olarak sinema; bir etkinlik alanı olarak sinema; estetik, ekonomik, toplumsal ve tarihsel boyutlara sahip bir gösterge sistemi.

Yazarları: Sinema akademisyenleri. Yayınlar: Film dergileri, akademik kitaplar.

İdeolojik/Kuramsal Yaklaşımın Temel Noktaları

I. Kaynaklar

A. Birincil Olarak;

Filmlerin bütün dönemlerine ve türlerine ilişkin iyi bir duyguya, sessiz filmlere, klasik Amerikan stüdyo filmlerine ve yabancı, bağımsız, belgesel ve deneysel

filmlere ilişkin bir deneyime sahip olunması esastır. Belli filmler üzerine yazmasanız bile bir bütün olarak sinema kavrayışına sahip ol-manız gerekir. Eğer kendiniz bütün bu kategorilerdeki tem-sili filmleri seyretmemiş olsanız bile, sinema tarihiyle ilgili olarak bir kapsamlı anket çalışması yapın.

B. İkincil Olarak;

Hiç kuşkusuz klasik ve çağdaş kuramcılarının yazılan yan kaynaklar olarak yer almalıdır, fakat bir anlamda bunlar ana kaynaklar olarak görünmektedirler. Daha önce yapılmış olan bütün antolojileri okuyun. Sonra okumalarınızı anlambilim, yazınsal teori,

yapısalcılık vb. şeklinde dallandırabilirsiniz. Bu eleştiri türünü iyi şekilde yapmak için, ciddi felsefi yazı-ı okumanız gerekecektir.

II. Yöntem

Okuma, okuma ve okuma kesinlikle esastır. Bütün ülke-lere, dönemlere ve düşünce okullarına ait temsili filmlerin seyredilmesi çok önemlidir. Yeni kavranılan anlamaya çalışabilir ve daha sonra kitaplardaki ve akademik dergilerdeki ifadelerle hemfikir olup olmadığınıza bakın. Daha sonra tam bir bütünlük içinde tavrınızı savunmaya hazır olun. Jargon kullanmaktan kaçınin (maalesef kaynakların büyük çoğunluğu jargonla dolup taşmaktadır) ve belli bir konunun ana hususlarını ele almaya çalışın. Feminist, Marksist ve Yeni Freudçu görüşlerin birbirleriyle yakından bağlantılı olmalarına karşın, yeni başlayan biri olarak sadece birine yapışın ve o konuda ustalaşın.

III. İdeolojik/Kuramsal Yaklaşımı Kullanan Bir Kişinin Yanıt Arayacağı Sorular

1. Filmin temel yapısı nedir, gerçekçi mi yoksa biçimci mi?
2. Seyircinin filmle ilişkisi nedir? Psikolojik olarak seyirci nerede konumlandırılır?
3. Bir film bir seyirciyi hangi derin bir psikolojik düzeyde etkiler? Seyirci arzusu film yapısı tarafından nasıl kullanılır?
4. Sinema prodüksiyonunun kanıtını hangi şekillerde içerirler? "Sadece bir film" olduğunu her zaman bilir miyiz? Yoksa sinema şovunun görünüşte zararsız kit-le eğlencesi yoluyla baskın ideolojiyi kabul etmeye akıllıca yönlendiriliyor muyuz?
5. Kadınlar filmlerde nasıl temsil ediliyorlar? Bu iyi mi yoksa kötü mü? Yaşama uygun mu?
6. Filmler dünyanın gerçek karmaşıklığını bize gösteriyorlar mı yoksa bireylerin en temel sorunlarını çöze-bileceklerini göstermeye devam mı ediyorlar? Eğer bu birşeylerin gerçek hallerinin doğru bir görüntüsü de-ğilse, seyircinin bu kurmacayı kabul etmesinden fay-da sağlayanlar kimlerdir?
7. Karakterlere sempati duyma ve onlarla özdeşleşme bir filmde gerçekte nasıl işler?
8. Işık ve karanlık, iyi ve kötü, erkek ve dişi, birey ve grup gibi hangi ikili karşılıklar tür filmlerini yapılan-dırırlar?
9. Temel sinematik dil nedir ve nasıl işler?
10. Geleneksel görünseler bile normdan değişkenlik gösteren filmleri saptayabilir misiniz? Bu filmler halkın çoğunu kandırabilecek ve böylece gişe başansı yapabilecek denli kurnazlar mı yoksa norma ilişkin eleştiri-rilerinde oldukça barizler ve böylece kitlesel seyirciyi yabancılaştırıyorlar mı?

1 Nothrop Frye, Anatomy of Criticism: Four Essays, Princeton, New Jersey, Princeton University Press. 1957 s.54

2 Sungu Çapan, Yeni Sinema/ Temmuz 1967/ s.25

- 3 Zafer Özden , Film Eleştirisi , Afa Yayınları, Nisan 2000, İstanbul , s.59
 - 4 Zafer Özden , a.g.e.,s.68
 - 5 Jak Şalom , "Eleştirme ve Bazı Sorunlar " , Yeni Sinema , sayı 8 , Temmuz 1967 , s.20/21
 - 6 Alim Şerif Onaran , Sinemaya Giriş, İstanbul ,Filiz Kitabevi Ekim 1999 , 2. Baskı , s.251/252
 - 7 Nijat Özön , "Sinema Eleştirmecisinin İşi" Dost , sayı 12 ,Eylül 1958.s.48
 - 8 Jak Şalom , a.g.e. s.20
 - 9 Zafer Özden , a.g.e. s.70
 - 10 Şakir Sırmalı , "Eleştirmenler " , Yeditepe , sayı 131 , Haziran 1957 ,Yıl 8 ,s.3
 - 11 Autocritique , Fereydoun Hoveyda , Cahiers du Cinéma , Aralık 1961
 - 12 Jak Şalom a.g.e. , s.21
 - 13 Zafer Özden , a.g.e s.79
 - 14 İbrahim Altınsay, "Ben Eleştirmenin Değilim " Ve Sinema , sayı 8 , İstanbul , Hil Yayınları, Temmuz 1989 , s.25
 - 15 André Bazin , Çağdaş Sinemanın Sorunları , Bilgi Yayınevi , 2.Basım 1995 , Mart s.198
 - 16 Esra Biryıldız , Sinema Eleştirisinin İşlevi ve Doğuşu , Marmara'nın Sesi , S.44 , Ekim 1988 , s.12
 - 17 Esra Biryıldız , Örneklerle Film Eleştirisi , BetaYayınları Aralık 2002 İstanbul , s.68
 - 18 Simber Atay , Film Eleştirisine Dair, İzmir , İdeart , 1991 , s. 20
 - 19 Zafer Özden , a.g.e. s.32-33
 - 20 Alim Şerif Onaran , Sinemaya Giriş , Filiz Kitabevi , 2.Baskı 1999 İstanbul , s.230-231
 - 21 1918-1922 dönemi için kaynak: Türk Sinema Tarihi , Nijat Özön , İstanbul 1962
 - 22 Ziya Metin , Türkiye'de Sinema Eleştirmesi , Yeni Sinema , Temmuz 1967 / s.13
- * 1960-2000 dönemi için kaynak : Örneklerle Türk Film Eleştirisi (1950-2000) / Esra Biryıldız ,Beta Yayınları , Aralık 2002 , İstanbul.

23 Erman Şener , Eleştiri Çıkmazı , AS-Akademik Sinema Dergisi , sayı 3 , Eylül 1969 s.45-46

24 Halit Refiğ , Sanat:Umutlarla Başlayan Acı ile Biten Yıl , Milliyet Gazetesi , 6 Ocak 1979

25 Esra Biryıldız , Milliyet Sanat Dergisi , Nijat Özon'le Sinema Eleştirisi Üzerine , Mayıs 1985 s.12

26 Giovanni Scognamillo, Türk Sinemasında 6 Yönetmen , Türk Filmi Arşivi Yayını , 1973

27 Esra Biryıldız , a.g.e, s.126

28 Esra Biryıldız , a.g.e. s.144

29 Zafer Özden , a.g.e. s.87-89

30 Esra Biryıldız , a.g.e. s.39

31 Zafer Özden, a.g.e. ss 87-89

32 Tim Bywater - Thomas Sobchack, Introduction to Film Criticism -Majör Critical Approaches to Narrative Film, NewYork - London, Longman, 1989, s.Tüm kitap özetlenmiştir.Esra Biryıldız a.g.e.den aktarılmıştır.

KAYNAKÇA

AKERSON, Tanju, "Yılanların Öcü", Film Dergisi, Kulüp Sinema 7 Yayın-ları, Y.I, S.I, Aralık 1964"

ATAY, Simber, Film Eleştirisine Dair, İzmir, İdeart, 1991

AUTOCRİTIQUE, Fereydoun Hoveyda, Cahiers du Cinéma, Aralık 1961

ALTINSAY, İbrahim, "Ben Eleştirmenin Değilim", Ve Sinema, sayı 8, İstanbul, Hil Yayınları, Temmuz 1989

BAZIN, André, Çağdaş Sinemanın Sorunları, Çev.Nijat Özon, Bilgi Yayınevi, 2.Basım 1995, Mart

BİRYILDIZ, Esra, "Nijat Özon'le Sinema Eleştirisi Üzerine", Milliyet Sanat Dergisi, Mayıs 1985

BİRYILDIZ, Esra, Örneklerle Film Eleştirisi,

BetaYayınları, Aralık 2002 İstanbul

BİRYILDIZ, Esra, "Sinema Eleştirisinin İşlevi ve Doğuşu", Marmara'nın Sesi, S.44, Ekim 1988

ÇAPAN, Sungu, Yeni Sinema/ Temmuz 1967 /

FRYE, Nothrop , Anatomy of Criticism: Four Essays, Princeton, NewJersey, Princeton University Press. 1957

GEVGİLİLİ, Ali , "Akad'ın Catastrophe'u Hudutların Kanunu", Yeni Sinema Dergisi, Y.2, S.6, Nisan-Mayıs 1967

ONARAN, Alim Şerif, Sinemaya Giriş, Filiz Kitabevi, 2.Baskı 1999 İstanbul

ÖZON, Nijat "Sinema; İstanbul Kaldırımları", Akis Delgisi, Y. 11, C.32, S.559, 5 Mart 1965

ÖZON, Nijat "Sinema Eleştirmecisinin İşi" Dost, sayı 12, Eylül 1958.

ÖZDEN, Zafer, Film Eleştirisi, Afa Yayınları, Nisan 2000, İstanbul

REFİĞ, Halit, Sanat: Umutlarla Başlayan Acı ile Biten Yıl, Milliyet Gazetesi, 6 Ocak 1979

SCOGNAMİLLO, Giovanni, "Türk Sinemasında 6 Yönetmen", Türk Filmi Arşivi Yayını, 1973

SIRMALI, Şakir , "Eleştirmenler ", Yeditepe, sayı 131, Haziran 1957, Yıl 8.

ŞALOM, Jak, "Eleştirme ve Bazı Sorunlar , Yeni Sinema, sayı 8, Temmuz 1967

ŞENER, Erman, "Eleştiri Çıkmazı", AS-Akademik Sinema Dergisi, sayı 3, Eylül 1969

WEB DÖKÜMANLARI

Fields, Sophia. "How to be a Film Critic in Your Very Own Home." Can be accessed at <http://www.dgarts.com/content/movfilmcritic.htm>.

GPPI Practicum Guide. As Taken from Lectures of Dr. Robert Lucas. Can be accessed at <http://www.georgetown.edu/grad/gppi/scholarship/courses/Practicumguide/IDwritetips.htm>

Juergensen, Kim. "The Art of Writing Movie Reviews." Can be accessed at http://www.cuw.edu/WritePlace/writeplace_pdf/reviews.pdf

Kempley, Rita. "Film Talk." Can be accessed at <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/talk/kempley/rita0514.htm>

Lockwood, Jason. "Notes On Writing Reviews." Can be accessed at <http://www.aynrand.org/ROC/review.shtml>

Maliga, Lisa. "Writing Film Reviews: You too can be a Critic." Can be accessed at http://nd.essortment.com/writingfilmrev_rbej.htm

Temple University Writing Center . "Writing Reviews: Some Organizing Questions." Can be accessed at <http://www.temple.edu/writingctr/cw06010.htm>.

Yazar: İnci Kurtay

Düzenleyen: Mehmet Karal